

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
НАУКОВА БІБЛОТЕКА ІМ. М. МАКСИМОВИЧА

**Наукова бібліотека
ім. М. Максимовича
в контексті історії й сьогодення
ЧНУ ім. Б. Хмельницького**

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЧЕРКАСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТУ
ІМ. Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО – 95:
ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ»**

СЕКЦІЯ № 4

26 лютого 2016 р.
Черкаси

УДК 027.7(477.46)(063):378(477.46)(063)
ББК 78.347.6(4Укр-4Чек)я431
Н 34

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Черкаського національного
університету ім. Б. Хмельницького
(протокол № 2 від 28 березня 2016 р.)*

Н 34

Наукова бібліотека ім. М. Максимовича в контексті історії й сьогодення ЧНУ ім. Б. Хмельницького : матеріали Всеукр. науково-практ. конференції «Черкаському національному університету ім. Б. Хмельницького – 95: історія і сучасність», Черкаси, 26 лютого 2016 р. Секція № 4 / М-во освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, Наукова б-ка ім. М. Максимовича ; упоряд. Н. Г. Конджарян ; ред. Г. М. Голиш. – Черкаси : НБ ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2016. – 108 с.

Матеріали секційного засідання містять статті та повідомлення, виголошені бібліотечними працівниками та науковцями на Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій 95-річчю Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького. У них висвітлюється історія наукової бібліотеки ім. М. Максимовича, традиційні та сучасні пріоритети розвитку бібліотечної справи, досвід роботи, алгоритм співпраці з різними установами. Розраховано на широке коло читачів.

ЗМІСТ

Передмова	5
Наукові статті	7
<i>Голиш Г. М.</i> Ретрофонд газети «Черкаська правда» 1954–1991 рр. як джерело дослідження історії Черкаського педагогічного інституту.....	8
<i>Кіреєва В. О., Силка О. З.</i> Бібліотека Черкаського педагогічного інституту в повоєнні роки (1946–1955).....	15
<i>Костюкова О. М.</i> Співпраця Центру туризмології і екскурсознавства з науковою бібліотекою ім. Максимовича у підготовці фахових спеціалістів з екскурсійної справи.....	23
<i>Лисиця Л. Г.</i> Дослідницько-видавнича діяльність колективу наукової бібліотеки ім. Максимовича на сучасному етапі.....	29
<i>Синявська Л. І., Силка О. З.</i> Діяльність перших учених секретарів наукової бібліотеки Черкаського національного університету у 2004-2011 рр.	37
Повідомлення	45
<i>Барановська М. М.</i> Традиційні та сучасні пріоритети формування фонду наукової бібліотеки ім. М. Максимовича.....	46
<i>Блажко Н. І.</i> Творчий доробок М. А. Жовтобрюха та Г. Р. Передрій у фондах наукової бібліотеки ім. М. Максимовича	51
<i>Гнатюк О. В.</i> Досвід роботи наукової бібліотеки ім. Максимовича з наукової обробки рукописів дисертаційних робіт здобувачів науко- вих ступенів Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького	54
<i>Громова Н. П.</i> Форми співпраці колективу Черкаської міської бібліотеки ім. Л. Українки з науково-педагогічними працівниками та студентством ЧНУ ім. Б. Хмельницького	58

<i>Демченко Л. Т.</i> Співробітництво ЧОУНБ ім. Т. Шевченка з науковцями ЧНУ ім. Б. Хмельницького в організації просвітницько-видавничої діяльності	64
<i>Демченко Н. В.</i> Формування інформаційної культури користувачів наукової бібліотеки ім. Максимовича	68
<i>Льченко О. В.</i> Від педінституту до національного університету: історія ВНЗ на шпальтах газети «Черкаський край» 1992–2015 рр.	71
<i>Конджарян Н. Г.</i> Застосування новітніх інформаційних технологій у науковій бібліотеці ім. М. Максимовича як пріоритетний напрям роботи	77
<i>Мальована Л. М.</i> Ретровидання фондів наукової бібліотеки ім. Максимовича в історії та сьогоденні Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького	86
<i>Онопрієнко В. І.</i> Web-сайт наукової бібліотеки ім. М. Максимовича: від створення до сьогодення	89
<i>Пономаренко В. В.</i> Наукова бібліотека ім. М. Максимовича – провідний духовний осередок ЧНУ ім. Б. Хмельницького	94
<i>Силка Н. Ю.</i> 23 роки на службі бібліотечній справі: спогади директора університетської книгозбірні	102

ПЕРЕДМОВА

У низці заходів, присвячених 95-річчю провідного ВНЗ Черкащини – Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, чільне місце посіло проведення з цієї нагоди Всеукраїнської науково-практичної конференції «Черкаському національному університету ім. Б. Хмельницького – 95: історія і сучасність». Цей науковий форум відбувся в стінах ЧНУ 26 лютого 2016 р. за участю науковців міст Черкаси, Київ, а також бібліотечних працівників міста. Робота конференції проходила як у пленарному, так і секційному режимах. Відкрив це наукове зібрання ректор університету, професор О. В. Черевко, який проаналізував сьогодення та визначив перспективи розвитку вишу в контексті Закону України «Про вищу освіту». На пленарному засіданні були заслухані глибокі доповіді професорів-істориків В. В. Масненка, В. М. Мельниченка та А. Ю. Чабана, які зупинилися на основних віхах становлення та розвитку ВНЗ від інституту народної освіти до сучасного національного університету. Робота секції №1, якою керували доценти Ю. О. Ляшенко та Т. В. Нінова, була присвячена питанням поступу математичних і природничих наук в університеті. На секції № 2, керівниками якої були професори І. І. Кукурудза, А. Г. Морозов, доцент І. І. Погрібний йшлося про минувшину й сьогодення гуманітарних наук, а на секції №3 (керівники: професор Т. М. Десятов, доценти А. С. Нечипоренко і Л. Г. Туз) – про особливості розвитку психолого-педагогічної освіти, фізкультури та спорту. Окрема секція №4 була присвячена науковій бібліотеці ім. М. Максимовича, її роботою керували доценти Г. М. Голиш і В. О. Кіреєва. Засідання проходило в бібліотечному корпусі й зібрало як господарів заходу, так і бібліотечних працівників міста, зокрема Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Т. Шевченка, обласної бібліотеки для юнацтва ім. В. Симоненка, міської бібліотеки ім. Л. Українки, бібліотек Черкаського державного технологічного університету та Інституту банківської справи НУБС. На загал на цьому секційному засіданні

було заслухано 18 доповідей та повідомлень, присвячених історії наукової бібліотеки ім. М. Максимовича, традиційним та сучасним пріоритетам розвитку бібліотечної справи, досвіду роботи, алгоритму співпраці з різними установами тощо.

Саме вказані матеріали і вміщено на сторінках запропонованого збірника. Він може бути цікавим науковцям, бібліотечним працівникам, викладачам, студентам, а також широкому колу читачів.

Г. М. Голиш

НАУКОВИ СТАТТИ

Г. М. Голиш,
канд. іст. наук, доцент,
директор наукової бібліотеки ім. М. Максимовича

РЕТРОФОНД ГАЗЕТИ «ЧЕРКАСЬКА ПРАВДА» 1954 – 1991 РР. ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ЧЕРКАСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ

Об'єктивна реконструкція освітянської минувшини можлива лише за умови залучення різнопланових історичних джерел. Серед них поважне місце займають і ретроперіодичні видання, зокрема газети, матеріали яких синхронно відображають події минулого. У цьому зв'язку актуальність та гносеологічна привабливість означеної проблеми є беззаперечною, а евристичні зусилля в цьому тематичному сегменті – досить вмотивованими. Слід також враховувати й ту обставину, що джерелознавчий дискурс ретроперіодики стосовно історії вищої освіти досі не став предметом спеціального дослідження і розглядався хіба що на дотичному рівні.

Виходячи із зазначеного, метою запропонованої розвідки є з'ясування джерельної цінності матеріалів газети «Черкаська правда» для відтворення сторінок історії Черкаського педагогічного інституту як попередника нинішнього національного університету. Шляхом посторінкового перегляду автором опрацьовано ретрофонд вказаної газети (1954 – 1991 рр.), що зберігається в архіві періодичних видань наукової бібліотеки імені М. Максимовича Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького (від №1 до №17203).

На загал за 37 років окресленого хронологічного періоду як прикінцевого в межах радянської доби на сторінках «Черкаської правди» побачило світ 265 матеріалів, що безпосередньо висвітлюють грані життя інституту [підрахов. за: 1]. Нами проведено певну аналітичну роботу з метою класифікації кореспонденцій, що присвячені діяльності педінституту. Відтак, вдалося вийти на певні статистичні узагальнення.

Зокрема, з аналізу хронології подачі газетних матеріалів випливає, що своєрідними піковими роками в цьому плані стали 1955 р. (19 матер.), 1957 р. (17), 1967 (18), 1969 (14). 1970 (12). Водночас, низький рівень публікативної активності щодо інституту відстежений в 1958, 1960, 1974, 1975, 1976, 1977, 1984, 1989, 1990 роках (по 5 матер.), 1962, 1982, 1988 (по 4), 1978, 1979 (по 3), 1981 (2), 1961, 1987 (по 1) [підрахов. за: 1].

Досить багатобарвна жанрова палітра публікацій про черкаський ВИШ. Переважають стислі замітки, їх на шпальтах обласної газети виявлено 141, є чимало кореспонденцій (61) та статей (48), меншою мірою представлено такі жанри, як репортажі (6), нариси (5), інтерв'ю (3) [підрахов. за: 1]. Такий статистичний розклад вочевидь впливав з необхідності оперативного висвітлення життя інституту на рівні стислої інформації.

Більшість газетних матеріалів подано під відповідними тематичними рубриками. Зокрема, найбільше публікацій про педінститут зустрічається в рубриках «Фізкультура і спорт» (37), «Черкаси вчора, сьогодні і завтра» (35), «У нашому обласному центрі» (25), натомість – рубрики «Життя вузів», «Наукове життя», «На Черкащині», «У партійних організаціях обласного центру» та ін. репрезентовано лише 1 – 3 позиціями [підрахов. за: 1].

Моніторинг вказаних матеріалів за авторською ознакою (на загал – 141 автор) дозволяє дійти висновку про абсолютне переважання серед визначеної категорії дописувачів саме викладачів, аспірантів, студентів та співробітників інституту, що вбачається цілком логічним. Поряд з цим частина таких публікацій належить перу позаштатних авторів (39) та фахових журналістів (24). 123 публікації про інститут взагалі подано без авторства, як редакційні [підрахов. за: 1].

Досить цікаві результати отримано на основі комплексного аналізу газетних публікацій за їх тематичним спрямуванням. Задля аргументації висунутого нами положення про неабияку джерелознавчу цінність відповідних матеріалів газети «Черкаська правда», наведемо в цій

структурній частині дослідження й окрему змістову інформацію, що на наш погляд наділена доволі значною джерельною репрезентативністю.

Як і слід було очікувати, одним із лідерів серед об'єктів висвітлення інститутського життя стала наукова робота викладачів (44 матеріали) і студентів (34) [підрахов. за: 1]. Зокрема, на шпальтах обласної газети зустрічаємо інформацію про творчі здобутки таких відомих вчених, професорів: завідувача кафедри ботаніки І. С. Сидорука, завідувача кафедри фізіології М. К. Босого [2, 3], проректора з наукової роботи В. І. Солдатова [3, 3], завідувача кафедри геометрії О. Ф. Семеновича [4, 3] та багатьох інших. У номері газети від 26 березня 1970 р. йдеться про творчі зв'язки інститутської кафедри хімії з черкаськими підприємствами: хімкомбінатом і заводом «Хімреактив». [5, 3].

З газетних публікацій дізнаємося, що за 1972 р. викладачами та аспірантами ЧДПІ було захищено 8 дисертацій, а на кафедрах ВНЗ тоді загалом працювало 70 докторів і кандидатів наук [6, 3]. Подибуємо й інформацію про тоді єдиний науковий часопис педінституту «Наукові записки» [7, 3; 8, 3]. 20 матеріалів присвячено роботі різного рівня конференцій (науково-теоретичних, практичних, студентських), що проходили на базі інституту [підрахов. за: 1]. Зокрема, звертає на себе увагу газетна інформація про підсумки 11-ої ювілейної шевченківської конференції, присвяченої 150-річчю Кобзаря [9, 4], республіканського форуму літературознавців з нагоди ювілею І. С. Нечуя-Левицького [10, 4] та 31-ої студентської конференції, де було заслухано 270 доповідей [11, 4].

Доволі часто обласна газета вміщувала на своїх шпальтах і кореспонденції, присвячені навчальному процесу, вступним та випускним кампаніям (63 позиції) [підрахов. за: 1]. Зокрема, про особливості підготовки висококваліфікованих фахівців розповів на сторінках газети ректор інституту, професор Ф. Ф. Босчко [12, 3]. З газетних матеріалів дізнаємося про те, що станом на 1969 р. на 5 факультетах інституту

навчалося 4200 студентів, а під час тогорічної вступної кампанії до інституту було прийнято 715 осіб (в т. ч. 449 на денну форму навчання й 270 – на заочну) [13, 2]. Щодо географії розподілу випускників інституту, то з газетної версії випливає, що зазвичай колишні черкаські студенти поповнювали вчительські лави Вінницької, Донецької, Київської, Львівської, Рівненської, Харківської і, звісно, Черкаської областей [14, 4].

Звертає на себе увагу студентськоцентрична спрямованість газетних публікацій. На загальне виявлено близько 100 матеріалів [підрах. за: 1], які тією чи іншою мірою корелюються з життям студентства як головної дійової особи інститутської повсякденності. Як випливає з газетних шпальт, серед студентів ЧДП було чимало посланців середньоазійських республік, зокрема, Туркменії та Узбекистану [15, 3].

На шпальтах обласної газети зустрічаємо й інформацію про міжнародні зв'язки інституту. Так, досить плідними виявилися такі відносини з Вищою педагогічною школою м. Бидгоща ПНР, студентам якої викладали посланці ЧДП професори Г. О. Бугаєнко, О. Ф. Семенович, доценти Л. М. Кляцька та О. Г. Демченко [16, 4]. Дружні стосунки підтримувалися також із Торунським університетом ім. М. Коперніка [17, 3].

Одне з перших місць за кількістю належать матеріалам, які присвячені фізкультурно-спортивним подіям в інституті та за його межами, їх виявлено 73. У 35 публікаціях йдеться про спортивні досягнення майстрів спорту – студентів чи випускників, співробітників інституту, 4 – заслужених майстрів спорту, 5 – майстрів спорту міжнародного класу, 11 – заслужених тренерів України, 4 – заслужених працівників фізкультури і спорту, 24 – чемпіонів змагань різного рівня, в тому числі світового та європейського [підрах. за: 1]. Наведена статистика переконливо засвідчує лідируючу роль Черкаського вишу в українському спорті. Зокрема, зі шпальт обласної газети черпаємо інформацію про інститутський період життя в майбутньому олімпійського чемпіона (Токіо, 1964 р.) з веслування А. І. Хіміча [18, 4],

заслужених працівників фізкультури і спорту Л. П. Безкопильного і М. Л. Середу [19, 4], заслужених майстрів спорту В. Г. Іваненка [20, 4] та І. І. Яремчука [21, 4], заслужених тренерів України В. М. Короля [22, 4] і В. Г. Фіщука [23, 4] та багатьох ін. Чимало сторінок газети присвячено й блискучим спортивним досягненням інститутської жіночої збірної з гандболу «Освіта» [напр. 24, 4].

Багато уваги в газеті приділено інформуванню про дозвілля студентів інституту (42 матеріали) та організації трудового семестру (22) [підрахов. за: 1]. Так, редакційний матеріал за вересень 1968 р. повідомляє про те, що 60 студентів педінституту під час літніх канікул працювали на різних роботах у Казахстані [25, 4], а за червень 1977 р. – про трудовий десант черкаського студентства в Бидгощське воєводство Польщі [26, 4].

У 14 матеріалах йдеться про участь співробітників та студентів у художній самодіяльності. Зокрема, подано інформацію про народний ансамбль танцю «Черкащанка», який виїздив з концертами на всесоюзні будови (напр., Байкало-Амурську магістраль) та в країни «соціалістичного табору» [27, 4].

15 публікацій на шпальтах газети інформують про динаміку матеріально-технічної бази інституту [підрахов. за: 1]. Наприклад, одна із статей повідомляє про те, що запроектовано спорудження головного 7-поверхового навчального корпусу. З цього ж матеріалу дізнаємося й про будівельні проекти, які так і не були реалізовані: спорткомплекс із плавальним басейном та бібліотечний корпус на 850 тис. примірників літератури [28, 4]. Газета інформує й про створення на базі інститутської агробіологічної станції парку сільгоспмашин, а також кабінетів машинознавства й аграрної справи [29, 2].

Щодо структурних підрозділів Черкаського вишу, то й тут спостерігається очевидна нерівномірність розподілу уваги активу газети. Тоді як повсякденність факультету фізвиховання показують аж 47 публікацій, філологічного – 37, природничого – 35, то фізико-

математичного – 27 [підрахов. за: 1]. Ще менше газетних матеріалів є про новостворені факультети (іноземних мов), або ті, що лише обмежений час знаходилися в структурі вишу (загальнонауковий факультет). Про останній слід сказати дещо детальніше: такі факультети створювалися згідно з постановою Ради Міністрів УРСР (кінець 1961 р.) і мали, як правило, 2-річний термін навчання. Після завершення навчання студенти переводилися (згідно з обраним фахом) для здобуття повної вищої освіти на заочні відділення університетів, педагогічних, економічних, торгівельних та сільськогосподарських інститутів. У одній із відповідних кореспонденцій знаходимо інформацію про те, що на загальнонауковому факультеті (денна, вечірня й заочна форми навчання) ЧДПІ велася підготовка з 17 спеціальностей, напр.: історії, мов і літератур, бібліотечної справи, економіки, торгівлі тощо. Лише на заочне та вечірнє відділення цього факультету у 1963 р. було прийнято 450 осіб [30, 4].

Всього 8 матеріалів присвячено діяльності інститутської бібліотеки [підрахов. за: 1]. У них відображено динаміку книжкових фондів [31, 3; 32, 3], питання оптимізації технологічних процесів у книгозбірні [33, 4], перебіг культурно-масових заходів [34, 4] тощо.

Звертає на себе увагу ідеологічна заангажованість та переважно мажорна тональність всіх публікацій про інститут. Це цілковито відповідало тогочасним інформаційним канонам, до того ж уся медійна продукція СРСР перебувала під жорстким контролем партійно-радянської цензури.

Таким чином, газета «Черкаська правда» відвела на своїх шпальтах інформації про провідний ВНЗ області доволі вагоме місце. Такого штибу публікації відображають практично весь спектр багатогранної повсякденності педагогічного інституту. Попри виразний ідеологічний наліт та суб'єктивний характер більшості цих матеріалів вони можуть стати в пригоді для вивчення історії Черкаського педінституту, позаяк відзначаються значною репрезентативністю. При цьому враховуючи

особливості газетних публікацій, їх треба використовувати в комплексі з іншими джерелами, зокрема, документальними й наративними.

Література

1. Черкаська правда. – 1954–1991. – №№ 1–17203.
2. Там само. – 1964. – 23 грудня. – № 301 (3336).
3. Там само. – 1970. – 21 квітня. – №93 (10736).
4. Там само. – 1971. – 23 вересня. – №221 (11169).
5. Там само. – 1970. – 26 березня. – №71 (10714).
6. Там само. – 1973. – 22 лютого. – №45 (11603).
7. Там само. – 1954. – 12 вересня. – №186.
8. Там само. – 1957. – 23 листопада. – №275 (№1168).
9. Там само. – 1964. – 8 квітня. – №84 (3119).
10. Там само. – 1988. – 14 жовтня. – №236 (16312).
11. Там само. – 1984. – 19 квітня. – №91 (14967).
12. Там само. – 1984. – 21 січня. – №18 (№14894).
13. Там само. – 1969. – 28 травня. – №122 (№10461).
14. Там само. – 1966. – 25 грудня. – №298 (№3951).
15. Там само. – 1970. – 3 вересня. – №205 (10848).
16. Там само. – 1978. – 10 березня. – №158 (№13138).
17. Там само. – 1969. – 4 березня. – №53 (№10392).
18. Там само. – 1958. – 9 жовтня. – №239 (1438).
19. Там само. – 1959 – 11 груд. – №291 (2104).
20. Там само. – 1979. – 23 жовтня – №244 (№13623).
21. Там само. – 1990. – 13 лютого. – №36 (16712).
22. Там само. – 1977. – 14 червня. – №136 (№12912).
23. Там само. – 1981. – 30 липня. – №173 (№14152).
24. Там само. – 1972. – 7 грудня. – №285 (11538).
25. Там само. – 1968. – 8 вересня. – №211 (4470).
26. Там само. – 1977. – 23 червня. – №144 (12920).
27. Там само. – 1977. – 3 лютого. – №28 (12804).
28. Там само. – 1979. – 4 січня. – №3 (№13382).
29. Там само. – 1959. – 1 вересня. – №205 (№1711).
30. Там само. – 1963. – 9 серпня. – №187 (2916).
31. Там само. – 1955. – 26 листопада. – №279 (558).
32. Там само. – 1969. – 9 жовтня. – №236 (10575).
33. Там само. – 1971. – 11 липня. – №159 (11107).
34. Там само. – 1973. – 7 січня. – №6 (11564).

В. О. Кірсєва,
канд. іст наук, доцент,
вчений секретар наукової бібліотеки ім. М. Максимовича
О. З. Силка
канд. іст. наук, доцент,
Національний університет харчових технологій (м. Київ)

БІБЛІОТЕКА ЧЕРКАСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ В ПОВОЄННІ РОКИ (1946–1955 рр.)

Метою пропонованої розвідки є висвітлення становища бібліотеки інституту в перше повоєнне десятиліття. Проблема відновлення бібліотечної справи знайшла своє висвітлення в поодиноких студіюваннях черкаських дослідників О. З. Силки, Л. І. Синявської [1] та Г. М. Голиша [2].

Черкаський педагогічний інститут поновив свою роботу 17 грудня 1943 р., а 20 березня 1944 р. рішенням Народного комісаріату освіти УРСР було ухвалено офіційне його відкриття [3, арк. 127]. У перші місяці відновилася й робота бібліотеки: ремонтувалися приміщення і меблі, поповнювався книжковий фонд книгозбірні, який на 1944 р. становив 74 350 примірників [4, 9]. Комплексні відновлювані роботи в бібліотеці розпочалися у 1944 р. Вся література була очищена від бруду, розставлена на стелажах за відділами й облікована. За даними «Акту збитків, які були нанесені нацистськими окупантами в період Великої Вітчизняної війни» бібліотека протягом 1941–1943 рр. втратила 27 604 томів літератури на суму 110 416 крб., у той час як загальні втрати по інституту становили 1 757 779 крб. [4, 5]. Завдяки наполегливій роботі колективу бібліотеки вдалося у відносно короткі терміни організувати належну роботу та обслуговування студентів і викладачів навчального закладу. Зусиллями завідувачів книгозбірні – Н. М. Білостоцького (до 1948 р.), Ф. Н. Ройтберга (1948–1950 рр.) та Є. О. Романова (з 1950 р.) здійснювалася планомірна робота щодо відновлення та повноцінного функціонування бібліотеки. Завдяки самовідданій роботі співробітника М. П. Скоркіної в роки окупації було

збережено основну масу бібліотечного фонду [5, 25]. Після проведення підготовчої роботи, з 1 квітня 1944 р., бібліотека інституту розпочала свою роботу у звичайному для мирного часу режимі [6, 112].

Штати бібліотеки були затверджені в 1943 р. і нараховували 6 співробітників: завідувач бібліотекою, 1 бібліограф, 2 працівника абонементу, 2 працівника читального залу. У 1946 р. за домовленістю з дирекцією інституту було запрошено 3 тимчасових працівника спеціально для інвентаризації фонду [13, 87]. У зв'язку з тим, що частина працівників бібліотеки (4 особи) не мали ані бібліотечної освіти, ані належного стажу роботи, бібліотека організувала з 1 червня 1946 р. заняття з бібліотечного техмінімуму. Заняття було розраховано на 14 годин і охоплювали весь комплекс бібліотечної роботи [13, 87 зв.]. Наприкінці 40-х рр. ХХ ст. бібліотека працювала з 8.00 до 16.30 годин, з перервою від 12 до 12.30, читальний зал працював з 8 до 23 години [8, арк. 24]. У 1946 р. читальний зал працював з 8.30 до 22.00 години [9, арк. 87 зв.].

Бібліотека була включена до загального процесу організації навчально-виховного процесу в інституті. Зокрема, на неї була покладена систематична організація виставок основної (підручники) та додаткової (посібники, методичні матеріали) літератури, яка могла забезпечити підготовку студентів до аудиторних занять. З цією ж метою бібліотека періодично виготовляла рекомендаційні списки літератури з відповідної теми, проводила конференції читачів тощо.

На 1-й семестр 1944–1945 рр. бібліотека планувала: перевірити всю літературу в бібліотеці за списком на предмет виявлення втрат; привести до ладу навчальні програми, що зберігалися у архіві інституту; до 27-річниці Жовтневої революції 1917 р. підібрати літературу на виставку і влаштувати її; привести до ладу каталоги; налагодити по можливості постачання навчальної літератури до кабінетів інституту (російської та української мови й російської та української літератури). У 1944 р. забезпеченість

факультетів навчальною літературою виглядала наступним чином: відносно добре були забезпечені спеціалізованою літературою фізико-математичний та природничий факультети, а літературний факультет, натомість, не мав у достатній кількості підручників та посібників з мови й літератури (старослов'янської, української, російської, німецької, французької), гострий брак відчувався у літературі для самостійного та позакласного читання, для всіх факультетів не вистачало підручників з педагогіки, з історії України, з історії народів СРСР та всесвітньої історії. Як свідчать документи того часу, для літературного факультету бібліотека мала лише «декілька примірників підручників і посібників різних авторів, а також книги з радянської літератури», завдяки чому «студенти змушені були користуватися підручниками середньої школи». Достатньо добре забезпечення навчальною літературою перших двох названих факультетів було об'єктивно спричинено малою кількістю студентів на них: 87 – на фізико-математичному та 91 – на природничому [7, 9]. На 1944 р. бібліотека Черкаського педагогічного інституту гостро потребувала цілого комплексу навчальної, навчально-методичної та наукової літератури. Але в той же час, у дусі історичної епохи, бібліотека звітувала про достатнє забезпечення свого фонду «творами класиків марксизму-ленінізму», зокрема «Короткого курсу історії ВКП (б)». [7, 9–10; 8, 2].

Відновлення книжкового фонду бібліотеки у післявоєнні роки відбувалося за рахунок вилучення у населення розграбованих примірників, купівлі літератури. Так за 1944–1945 рр. бібліотека придбала 3 комплекти енциклопедій: «Большая советская энциклопедия», «Энциклопедический словарь издателей Блокгауза и Эфрона» та «Энциклопедический словарь»; повне видання творів Л. М. Толстого, О. С. Пушкіна, Ф. М. Достоєвського, Гі де Мопассана, М. В. Гоголя, Т. Г. Шевченка, чимало примірників української, російської та світової літератури, в якій відбувалася гостра потреба [7, 10; 47 зв.]. Книжковий фонд бібліотеки після звільнення Черкас відновлювався і шляхом вилучення у населення тих книг, які були

розграбовані з її фонду, в результаті таких дій до бібліотеки було повернуто до 600 примірників. [7, 11 зв.]. Чимало інститутських книг, а саме до 4 000 відібрано у приватних осіб, забрано з установ, з приватних квартир, конфісковано на базарі тощо [6, 112]. Склалися списки книг, які числилися за абонементами різних бібліотек з метою їхнього повернення до книгозбірні [8, 15].

Катастрофічний дефіцит літератури для навчально-виховного процесу інституту змусив керівництво бібліотеки заборонити видачу книг на абонементі «по декілька книг та декілька екземплярів». Як виняток, було дозволено обслуговувати «лекторів та студентів лише у тому випадку, коли вони будуть повертати книги взяті ними раніше», а читальному залу взагалі було заборонено видавати літературу додому [8, арк. 15].

Комплектування бібліотеки у післявоєнні роки відбувалося через:

- а) Московський колектор наукових бібліотек;
- б) Черкаський магазин «Облкнигокувитор»;
- в) контору «Академкнига»;
- г) журнали через місцеве відділення «Союздруку».

Комплектування здійснювалося за розділами знань: а) художня література, б) мовознавство, в) соціально-економічна, г) словники [10, арк. 32]. У 1946 р. бібліотека не отримувала журнали «Под знаменем марксизма», «Биология в школе», «Русский язык в школе», «Литература в школе», історичних, літературних та педагогічних журналів через незначний обсяг, який виділявся на Черкаси. Деякі з журналів, як, наприклад, «Большевик» та «Советская педагогика», надходили до міста лише в одному примірнику [10, 32].

У 1945–1946 навчальний рік бібліотекою для студентів заочного відділення була влаштована виставка книжних новинок за розділами: художня література, соціально-економічна та політична література, ботаніка, зоологія, хімія, фізика. У квітні 1946 р. разом з кафедрою педагогіки була представлена доповідь на тему «Роль книги у розвитку студентства» [9, 87 зв.].

У 1947 р. в бібліотеці не вистачало літератури з історії та теорії української і російської мови, українського мовознавства, політекономії, фізики, педагогіки, психології, історії педагогіки, зоології, ботаніки, хімії. У цей рік бібліотека отримувала 24 назви газет та 91 назву журналів. Проте до бібліотеки не надходили «Естествознание в школе» та «История в школе». Цього року бібліотека користувалася послугами міжбібліотечного абонементу в 3-х провідних бібліотеках: Московської всесоюзної бібліотеки ім. В. І. Леніна, бібліотеки АН УРСР та бібліотеки Київського державного університету [11, 8]. У 1948–49 рр. до міжбібліотечного абонементу була залучена й Одеська наукова бібліотека ім. М. Горького [11, 8].

З 1948 р. бібліотека розпочала новий вид своєї діяльності, а саме – збирання книг у тих викладачів і студентів, які протягом довгого часу не повертали книги до абонементу. Було розіслано 67 повідомлень із попередженням про притягнення до судової відповідальності у випадку неповернення книг. Перший досвід такої роботи дав свої результати – до бібліотеки «з'явилися 13 осіб і здали книги» [12, 1 зв.].

Була проведена серйозна робота з інвентаризації, каталогізації, виявлення та ліквідації шкідливої та застарілої літератури. За вказаний період було заінвентаризовано: 3014 книги та 2417 брошур, вилучено 381 примірник «шкідливої» літератури, 392 книги та 144 програми і методичних рекомендацій потрапили на перегляд до представників райліту (біологічна та інша література). Було переінвентаризовано книжні фонди літературного, педагогічного кабінетів, а також кабінету мови [12, 1 зв.]. Чимало зусиль доклали працівники бібліотеки для приведення у належних вигляд підвального приміщення, де розташовувалося книгосховище (до його складу входили ізольована література, програми, архіви газет тощо). Керівництво бібліотеки в особі Ф. Н. Ройтберга протягом 1948 р. зверталось до керівництва університету з проханням поліпшити матеріально-технічні умови роботи бібліотеки, зокрема просили дозволи зайняти під книжні

фонди сусіднє пусте приміщення, але це прохання залишилося без відповіді [12, 1]. У той же час були засклені книжкові вітрини та виконані окремі столярні роботи [12, 2]. Був надісланий до Міністерства освіти список необхідної інституту літератури для забезпечення ефективної роботи навчального закладу у 1949 р. Його було складено із урахуванням побажань кафедр, що забезпечували навчальний процес.

При комплектуванні книжкового фонду особлива увага приділялася придбанню книг геолого-географічного профілю для нововідкритого природничо-географічного факультету, аспірантури з питань мічурінської біології, української та російської критичної літератури. У той же час не вирішеним залишалася питання щодо комплектування фондів літературою з історії, зоології, ботаніки, української та російської мови та літератури [13, 29–30].

У 1948–49 рр. по бібліотеці було видано книг – 24690, журналів – 147, по читальному залу книг – 4187, журналів – 889, до кабінетів – книг – 2054, журналів – 911, книг у передвижку – 148, журналів – 14. Загалом було видано книг – 31079, журналів – 1711. За цей період бібліотеку відвідало 17379 осіб, читальний зал – 5994 особи [13, 30].

До 1954 р. колектив бібліотеки в основному завершив впорядкування книжкового фонду, було укладено систематичний каталог (для читачів), алфавітний (службовий) генеральний каталог, картотеку статей періодичних та продовжуваних видань (для читачів). Це суттєво покращило роботу бібліотеки, значно зросла відвідуваність читального залу, поліпшилася якість обслуговування читачів. Якісні та кількісні позитивні зміни були зумовлені не лише кропіткою працею та ентузіазмом співробітників, а й збільшенням фінансування на придбання літератури (якщо в 1945 р. на придбання літератури виділялося – 3 000 крб., то в 1955 р. – 8 000) [5, 5]. На 1955 р. книжковий фонд бібліотеки нараховував 148 791 примірників. Зростає кількість читачів бібліотеки – якщо у 1945 р.

її відвідало 1028 осіб, то на 1955 р. – 3256 осіб, збільшилася книговидача на індивідуальний абонемент, яка на 1955 рік становила 41 596 примірників книг [5, 6].

Впорядкування книжкового фонду надало можливість співробітникам бібліотеки зосередитися на урізноманітненні форм роботи з читачами, і з 1955–1956 рр. систематично проводились: інформаційні виставки нових книг, тематичні виставки до знаменних подій, відкриті виставки-перегляди новонаходжень до бібліотеки. З метою зацікавлення студентів інституту книгою, бібліотекарі започаткували проведення масових заходів – літературних вечорів, зустрічей з письменниками, диспутів, книжкових конференцій тощо [5,7].

Таким чином, у перше повоєнне десятиліття співробітники бібліотеки Черкаського педагогічного інституту зосередили свою увагу на питаннях відновлення матеріальної бази, впорядкували і уклали систематичний та алфавітний каталог для читачів, у непростих умовах здійснювали кропітку роботу з постійного поповнення книжкового фонду, займалися просвітницькою роботою серед студентів вишу.

Література

1. Силка О. З. Діяльність бібліотеки Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького у повоєнний час / О. З. Силка, Л. І. Синявська // Вісник Черкаського університету. Серія історичні науки. – Черкаси, 2012. – Вип. 23 (236). – С. 128–138.
2. Голиш Г. М. Черкаський педагогічний інститут на шпальтах газети «Черкаська правда» 1954–1991 рр. : матеріали прес-моніторингу / Г. М. Голиш, О. В. Ільченко. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – 208 с.
3. Державний архів Черкаської області (ДАЧО). – Ф. 193, оп. 10, спр. 11.
4. ДАЧО. – Ф. 193, оп. 1, спр. 67.

5. Романов Е. А. История библиотеки Черкасского государственного педагогического института имени 300-летия воссоединения Украины с Россией : рукопись.

6. ДАЧО. – Ф. 193, оп. 1, spr. 24.

7. ДАЧО. – Ф. 193, оп. 1, spr. 48.

8. ДАЧО. – Ф. 193, оп. 1, spr. 44.

9. ДАЧО. – Ф. 193, оп. 8, spr. 9.

10. ДАЧО. – Ф. 193, оп. 1, spr. 81.

11. ДАЧО. – Ф. 193, оп. 1, spr. 124.

12. ДАЧО. – Ф. 193, оп. 1, spr. 170.

13. ДАЧО. – Ф. 193, оп. 8, spr. 43.

О. М. Костюкова,
канд. іст. наук, доцент,
директор науково-методичного Центру
туризмології і екскурсоведства

**СПІВПРАЦЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЦЕНТРУ
ТУРИЗМОЛОГІЇ І ЕКСКУРСОВЕДСТВА
З НАУКОВОЮ БІБЛІОТЕКОЮ ІМ. М. МАКСИМОВИЧА У
ПІДГОТОВЦІ СПЕЦІАЛІСТІВ З ТУРИСТИЧНО-ЕКСКУРСІЙНОЇ
СПРАВИ**

У контексті відзначення 95-річчя Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, його перспективного розвитку, важливим фактором є організація нових структурних підрозділів університету імені Богдана Хмельницького. Метою статті є розкрити роль і значення навчальної науково-інформаційної співпраці науково-методичного Центру туризмології і екскурсоведства з науковою бібліотекою ім. М. Максимовича в напрямку опанування студентами необхідних знань на основі цілеспрямованої роботи у книжкових та електронних фондах та їхнім перспективним застосуванням у навчальному процесі і діяльності туристичних підприємств.

У 2015 р. було створено науково-методичний Центр туризмології та екскурсоведства на основі діяльності кафедри туризму та готельно-ресторанної справи навчально-наукового інституту економіки і права. Робота Центру спрямовується на ефективне досягнення сталого розвитку інтеграційних процесів в експериментальних науково-методичних дослідженнях туристично-екскурсійної справи. Мета Центру – підвищувати якісні показники формування професійних знань студентів засобами туристично-екскурсійних програм і презентацій, здійснювати організацію іміджево-профорієнтаційної роботи університету, залучати до туристично-екскурсійної діяльності студентів на основі підготовки на курсах екскурсоводів-керівників туристичних груп. Завдання Центру – забезпечення виконання планових науково-дослідних і практичних досліджень; робота з аспірантами та магістрантами; сприяння підвищенню якості підготовки спеціалістів та рівня

їхньої туристської майстерності; координація змісту, форм, методів самоосвіти; проведення міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференцій, симпозіумів, круглих столів, наукових семінарів з проблем туризмології та екскурсознавства; просвітницька діяльність, з метою залучення майбутніх абітурієнтів до університету. Якісна підготовка спеціалістів туристично-екскурсійної справи в сучасних умовах євроінтеграції набуває важливого значення. Професійна туристична освіта взаємодіє з процесами глобалізації, які сприяють швидкому засвоєнню умінь і навичок, необхідних студентам в їхній майбутній діяльності. Особливістю змісту навчання кадрів для туризму є орієнтація на світовий досвід, формування фахівця, який здатний творчо застосовувати майбутні знання, створювати соціокультурне середовище, широко розкривати свої потенційні можливості і постійно самовдосконалюватися. Така підготовка потребує впровадження нових педагогічних методів, застосування новітніх інноваційних технологій. Саме вони передбачають не просто отримання нових знань, а творче ставлення до них, яке формує культуру навчання, перетворюючи знання в частину наукового буття [1, 114].

Важливою складовою діяльності Центру є тісна взаємодія з науковою бібліотекою ім. М. Максимовича університету, особливо, у впровадженні проблемного навчання, яке сприяє креативному мисленню. Широко використовуються тематичний, законодавчий, словниково-довідковий, енциклопедичний, картографічний, навчально-методичний, художньо-літературний фонди, а також періодичні видання. Так, у навчальному процесі підготовки спеціалістів з екскурсійної справи тематичний зміст екскурсійних програм визначає цілеспрямований підбір літератури, з якою студенти ознайомлюються у відділі каталогів. За тематикою історичні екскурсії розподіляються на історико-краєзнавчі, воєнно-історичні, археологічні, етнографічні. Основу літературних екскурсій становлять літературно-біографічні (розкривають життя і творчість письменника в конкретизованій

місцевості), історико-літературні (характеризують різні історичні періоди розвитку літератури), літературно-художні (знайомлять з місцями, які відображено в художніх творах і формуються за їхніми текстами). Архітектурно-містобудівні екскурсії створюються за таким принципом: присвячені показу пам'яток архітектури, життю і творчості видатних архітекторів, плануванню і забудові міст. Мистецтвознавчі екскурсії поділяються на театральні-музичні; такі, що розкривають історичний розвиток кіно-фотомистецтва і знайомлять з творами образотворчого мистецтва (живопис, скульптура, декоративно-прикладне мистецтво) та художниками мистецтвознавцями і з майстрами народної творчості. Складовими природничого напрямку є екскурсії ботанічні, зоологічні, гідрологічні, геологічні, екологічні, пам'ятками природи. Така екскурсійна багатовекторність потребує глибокого літературознавчого підґрунтя, що є основою для створення інноваційного екскурсійного продукту. Схематична структура вищезначеного процесу розподіляється на етапи: визначення мети і теми екскурсій, відбір та визначення екскурсійних об'єктів, складання маршруту, підготовка контрольних та індивідуальних текстів, комплектування «портфеля екскурсовода», визначення методичних прийомів, розробка технологічної карти екскурсії. Підбір літератури і складання бібліографії є одним із основних етапів [2, 47–48].

Основою екскурсійної майстерності є методика, яка ґрунтується на поєднанні методичних прийомів показу і розповіді. Показ як цілеспрямований багатоаспектний процес наочного пізнання навколишнього середовища заснований на використанні зорової інформації, забезпечує глибоке розкриття всіх екскурсійних об'єктів. Показ передбачає аналітичне спостереження, активну самостійну роботу екскурсантів. Відбувається засвоєння вигляду об'єкту, його особливостей, окремих частин і деталей, місця розташування. Студент-екскурсовод повинен вміти розкрити тему на основі аналітичного дослідження об'єкта з подальшим застосуванням елементів вивчення його

екскурсантами. В методиці показу застосовуються наступні методичні прийоми: попереднього огляду, локалізації, зорової аналогії, екскурсійного аналізу, панорамного огляду, показ наочних посібників і меморіальних дошок, руху та жесту. Одним із основних є методичний прийом зорової реконструкції, який полягає у відтворенні об'єктів, які не збереглися, частково збереглися, або перебудовані. Екскурсант повинен також отримати чітке зорове уявлення про історичні події, що відбувалися в різні історичні періоди. Використання цього прийому потребує від студентів широких знань, підтверджених письмовими джерелами, які широко представлені у бібліотечному фонді виданнями визначних вчених. Наприклад, в екскурсії «Козацькими місцями Черкащини» для відтворення міста Чигирин у XVII ст., використовується праця історика Ю. Мицика «Чигирин – гетьманська столиця»: «Замок стоїть на скелястій горі, має три вежі, до нього веде Спаська брама. Довкола замку стоїть дерев'яне укріплення. Замок обведений ровом, у котрому вода з Тясмина. Є глибокий колодязь. До міста ведуть три брами, коло яких постійно стоїть сторожа. Про швидкий розвій міста свідчить і знаходження в козацьких реєстрах осіб, прізвища яких вказують на ймовірне походження з Чигирин, як от, козацький полковник Яким Чигиринець, що був посланий гетьманом у 1621р. до Києва для оборони християнської віри» [3, 61].

Значна увага в туристично-екскурсійній справі приділяється культурі спілкування. Студенти, як екскурсоводи і керівники туристичних груп, працюють в умовах постійного візуального контакту. Ефективність вербальних прийомів залежить і від невербальних прийомів комунікації. У фондах бібліотеки налічується значна кількість літератури, яка надає можливість глибоко вивчити професійні питання комунікативної діяльності. Зокрема, про те, що важливим є рівень володіння українською мовою, вміння правильного вибору мовних одиниць, що першорядна вимога до артикуляції – це її чіткість, виразність, що завжди потрібно слідкувати за інотуванням, яке є складним фонетичним явищем і кожен з його компонентів має своє функціональне

призначення у визначенні змісту мовлення, досягненні комунікативної мети. Уваги потребує і мелодика голосу, наголошування, темп мовлення, інтенсивність звучання голосу та його тембр, відбір слів і сталих зворотів, а також граматичних форм та конструкцій [4, 49–55, 61–62].

Необхідно відмітити створення в бібліотеці фонду спеціалізованої літератури туристичного профілю, що сприяє поглибленню знань студентів з основ туристичного бізнесу, планування діяльності туристичних підприємств, логістики і комп'ютеризації в туризмі, рекреалогії, історії туризму та екскурсійної справи [5]. В ній висвітлюються навчальні теми: інвестиційна діяльність у туризмі, диверсифікація – один із напрямів підвищення ефективності діяльності туристичного підприємства, міжнародне регулювання туристичної діяльності, управління фінансовими потоками в туристичних організаціях, парадигма і наукова база логістики в туризмі, прогнозування фінансової діяльності туристичної фірми, виробнича діяльність турпідприємств, оцінка комерційної та бюджетної ефективності проектів. Наприклад, для вивчення методики та технології дослідження і оцінювання рекреаційно-туристських ресурсів, студенти, використовують навчальний посібник «Рекреаційні ресурси України» і отримують підготовку з ресурсно-рекреаційної паспортизації регіонів України. Зокрема, паспорт Черкаської області складається з таких питань: «Утворена в 1954 році Правобережна частина розташована в межах Придніпровської низовини, Лівобережна – Придніпровської височини, рослинність – характерна для лучних степів, державне значення має Канівський природний заповідник площею 2027 га, турпродукти регіону, які входять до турів України – «Релігійні святині Європи», «Гетьманські столиці», «Шляхами українських промисловців і меценатів», екологічні тури [6,107].

Плідно співпрацює Центр туризмології і екскурсознавства з науковими співробітниками бібліотеки у напрямку спільного проведення науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів на різноманітну тематику:

«Діяльність і перспективи розвитку музею «Кобзаря» в контексті Шевченкіани Черкащини», «Аспекти організації екскурсійного обслуговування в системі розвитку зеленого туризму Черкаської області», «Впровадження проекту «Науково-екскурсійна картографія історії козацтва Черкаського краю», «Шляхами великого патріота України Василя Симоненка».

Велике значення має проходження практики «Вступ до фаху» студентами I курсу на базі університетської наукової бібліотеки. Вони знайомляться з роботою її відділів, відвідують заняття з основ бібліотечно-інформаційної грамотності, працюють в електронній бібліотеці, вивчають фонди, зокрема, і рідкісної літератури XVIII – першої половини ХХ ст.

Таким чином, співпраця науково-методичного Центру туризмології та екскурсознавства з науковою бібліотекою ім. М. Максимовича значно розширює навчальні і науково-дослідні можливості майбутніх фахівців з туристично-екскурсійної справи, сприяє формуванню необхідних знань і навичок для їхнього перспективного впровадження.

Література

1. Педагогіка туризму : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. К. Федорченка, Н. А. Фоменка, М. І. Скрипник, Г. С. Цехмистрова. – К. : Слово, 2004. – 296 с.
2. Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство : навч. посіб. / В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. – К. : Альтерпрес, 2007. – 464 с.
3. Мицик Ю. А. Чигирин – гетьманська столиця / Ю. А. Мицик – К. : Києво-Могилянська академія, 2007. – 392 с.
4. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура споживання : навч. посіб. / Я. Радевич-Винницький. – К. : Знання, 2004. – 296 с.
5. Костюкова О. М. Краєзнавчо-екскурсійна справа в Україні в 20-х роках ХХ ст. Суспільно – політичний, освітній і культурологічний аспект : монографія / О. М. Костюкова. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. – 172 с.
6. Бейдик О. О. Рекреаційні ресурси України : навч. посіб. / О. О. Бейдик. – К. : Альтерпрес, 2009. – 400 с.

Л. Г. Лисиця,
канд. іст. наук, доцент,
вчений секретар наукової бібліотеки ім. М. Максимовича

ДОСЛІДНИЦЬКО-ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ КОЛЕКТИВУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ім. М. МАКСИМОВИЧА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Англійський мислитель Т. Карлейль ще в ХІХ ст. сформулював досить ємну сентенцію, що не втратила своєї актуальності й донині: «Університет – це зібрання розумних людей навколо гарної бібліотеки». У цьому зв'язку доречно згадати й те, що в пункті третьому статті 33 Закону України «Про вищу освіту» одним із основних підрозділів ВНЗ поряд із факультетами й кафедрами названа бібліотека [1, 37]. Відтак, книгозбірня визнана одним із трьох китів, на яких тримається уся багатогранна система університетської освіти. Якщо університетська бібліотека хоче посісти гідне місце в означеній вище тріаді, то вона має не лише надавати інформаційні послуги, але й на основі науково-дослідної діяльності створювати власний інформаційний продукт. З огляду на актуальність і прикладне значення задекларованої теми, метою цієї розвідки є на основі текстуального аналізу літературних джерел проаналізувати основні напрями дослідницько-видавничої діяльності співробітників наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького на сучасному етапі. Хронологічними межами дослідження визначено 2011–2015 рр.

На загал, лише за останні 5 років співробітниками нашої книгозбірні опубліковано 62 окремих видань, як у традиційному так і в електронному варіанті: часописів, збірників, покажчиків, публіцистичних книг тощо. Лівову ж частку у вказаному переліку (понад 80 %) займають довідкові видання, позаяк саме вони найбільше корелюються із інформаційно-науковою діяльністю бібліотеки. Це, насамперед, бібліографічні та біобібліографічні покажчики, довідники, прес-моніторингові видання.

Частина із вказаних видань носить серійний характер, усі вони вийшли друком у нашому університетському видавництві коштом ВНЗ.

Надійною ниткою Аріадни в складних лабіринтах гносеологічного контенту виступають бібліографічні покажчики, котрі за параметрами інформативної компактності по суті не мають аналогів. Ще в 2006 р. у нашій бібліотеці було започатковано серію покажчиків «Бібліографія вчених Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького». Структурно вони, як правило, складаються із передмови, основної частини та довідково-пошукового апарату.

Порівняно віднедавна співробітниками бібліотеки готуються до друку анотовані бібліографічні покажчики, інформативна перевага котрих перед звичайними є беззаперечною. Прикладом такого видання є покажчик «Від ювілею до ювілею. Шевченкознавчі студії викладачів Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького (1964–2014 рр.)» [5], випущений з нагоди 200-річчя нашого національного пророка Т. Г. Шевченка. Ідея його укладання виникла з огляду на те, що зважаючи на незгасний інтерес українського соціуму та вітчизняних науковців до феноменальної постаті Т. Шевченка, гостро постала потреба згрупувати, а то й уніфікувати, шевченкознавчі дослідження з метою подолання паралелізму та повторень у подальших шевченкознавчих студіях. Більше того, це дає можливість виявити як найбільш вивчені аспекти життя та творчості Кобзаря, так і окреслити коло малодосліджених проблем, пов'язаних із Т. Шевченком. Передмова до цього видання під назвою «Літопис шевченкіани Черкаського національного університету» підготовлена відомим черкаським шевченкознавцем професором Василем Івановичем Пахаренком, який підкреслив, що «шевченківський дискурс був і залишається серцевинною, визначальною галуззю української гуманітаристики» [5, 6].

Якісною особливістю композиції видання є те, що воно містить майже 300 позицій опису, і всі названі публікації мають стисле резюмування, яке відображає зміст статті. Щодо бібліографічного контенту, то з метою зручності користування, його укладено в хронологічному порядку з абетковим підпорядкуванням у межах року. Цей бібліографічний звід корисний не лише шевченкознавцям, а й історикам, культурологам, соціологам, філософам – усім, кого захоплює й надихає таїна Шевченкового слова, та хто прагне осягати процеси духовного становлення нашої нації.

Серед багатоманіття науково-довідкової літератури чільне місце належить біобібліографічним покажчикам, котрі органічно поєднують життєпис вченого чи митця і вичерпний бібліографічний опис його творчого доробку. У серії «Бібліографія вчених Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького» уже вийшло 17 біобібліографічних покажчиків, де подано інформацію про провідних вчених університету; всі вони підготовлені співробітниками нашої книгозбірні. Зокрема, в 2011 р. вийшов відповідний покажчик, присвячений творчому доробку доктора культурології, професора С. А. Китової, а в 2013 р. – відомого літературознавця, доктора філології, професора, завідувача кафедри російської мови, зарубіжної літератури та методики навчання А. В. Градовського [4].

Ці видання мають типовий алгоритм подачі інформації: зокрема містять розлогий нарис про життєвий і творчий шлях вченого, хронологічний покажчик друкованих праць, дані про захист, керівництво, опонування дисертацій, відомості про редагування, рецензування, а також перелік опублікованих матеріалів про героя оповіді.

У 2010 р. нашою книгозбірнею започаткована серія біобібліографічних видань «Бібліографія вчених України», в її рамках вже побачило світ 5 випусків. Об'єктами бібліографічного дослідження тут виступають відомі науковці, чий дослідницький внесок сягнув загальнонаціонального рівня.

Вони, зокрема, доносять до читачів інформацію про життя й творчий доробок відомих вчених і мають типову для біобібліографічних покажчиків структуру. Так, у 2014 р. побачив світ біобібліографічний покажчик з нагоди 80-річного ювілею відомого вченого-біохіміка, доктора біологічних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України, колишнього ректора нашого університету Ф. Ф. Боечка [3].

Спільно з Інститутом історії України НАН України торік побачив світ досить розлогий біобібліографічний покажчик з нагоди 60-річного ювілею визнаного лідера воєнно-історичної науки України, доктора історичних наук, професора, завідувача відділу Інституту історії України НАН України, заслуженого діяча науки і техніки О. Є. Лисенка [5]. Об'єктами бібліографування стали 383 праці вченого, які стали вагомим внеском у вітчизняну та світову науку. Укладачами подано й повну бібліографічну інформацію про наукову школу відомого вченого (92 позиції), а також праці за його редагуванням (115 поз.) та рецензуванням (40).

Великою популярністю серед майбутніх фахівців-істориків користується й серія «Історична», що веде свій відлік від 2008 р. і має вже 5 випусків. Зокрема, пропаганді бібліотечних фондів сприятиме й покажчик, присвячений літературі з історії країн Азії, Африки та Латинської Америки [6].

У сучасному історієписанні дедалі вагомішу роль займає краєзнавча евристика, яка забезпечує мікроісторичні зрізи минувшини на регіональному рівні та конкретизує загальноісторичні процеси. У оприлюдненні творчого доробку сучасних краєзнавців поважну роль відіграє спеціальна періодика місцевого спрямування, в тому числі й започаткований у 1990 р. часопис «Краєзнавство Черкащини» (до 1996 р. він називався «Краєзнавець Черкащини»). Інформаційним приводом для випуску відповідного бібліографічного видання [7] став вихід під завісу 2013 р. 10-го, ювілейного випуску журналу «Краєзнавство Черкащини». Окрім цього, в 2014 р. минуло 60 років Черкаській області і 25 років від дня

створення обласної організації краєзнавців. Основою анотованого покажчика став зміст 10 випусків часопису «Краєзнавство Черкащини», при цьому усі 223 документи опрацьовано та перевірено укладачами *de visu*. Основну частину розпочинає перелік усіх видань «Краєзнавства» з їх монографічним описом. Наступна, базова структурна складова – анотований хронологічний покажчик усіх публікацій у часописі (подано аналітичний опис). Пошукову навігацію успішно забезпечує й предметно-тематичний покажчик. У його основі лежить умовний принцип поділу за основними історико-краєзнавчими рубриками, наприклад: «Археологічні пошуки», «Історія міст і сіл Черкащини», «Козацький період», «Голодомори ХХ століття», «Радянський період», «Історія краю в особах», «Подвижники краєзнавства» тощо. Цілком логічним видається алфавітне групування матеріалу в межах кожного року та рубрики. Що ж стосується нумерації, то вона у всіх складових покажчика є самодостатньою.

Достатньо насичений і науково-довідковий апарат видання. Зокрема, географічно-територіальний покажчик включає в себе 231 об'єкт, а іменний – 169 позицій (сюди включено імена, що згадані в публікаціях). Окремо подано покажчик авторів та співавторів та вичерпні відомості про них на час публікації. Інформативно корисним є і вміщення стислих досьє про редакторів та членів редколегії журналу «Краєзнавство Черкащини», вони супроводжуються ілюстративно-портретним рядом.

Понад 20 років при нашій книгозбірні діє літературний клуб К. Г. Паустовського (у Черкасах знаходиться його генеалогічне коріння, позаяк тут проживали батьки митця). Активом клубу до 120-річчя цього майстра лірико-романтичної прози було видано біобібліографічний покажчик «Доля, пов'язана з Україною» [8], що містить перелік виданих в Україні творів письменника (132 позиції), а також праць про його життя і творчість (українські видання, 758 позицій). В окремий розділ виділено інформацію

про розвідки в царині паустовськознавства викладачів та студентів ЧНУ ім. Б. Хмельницького (60 позицій).

«Перевесла істин Валентини Коваленко» – під такою назвою у 2014 р. вийшов біобібліографічний покажчик, присвячений життю і творчості відомої письменниці й громадсько-політичного діяча [9]. Валентина Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури та компаративістики нашого університету, авторка 15 книг.

У 2014 – 2015рр. вона очолювала Черкаську обласну раду.

Шляхом посторінкового перегляду обласного часопису «Черкаська правда» від дня його створення у 1954 р. до закінчення радянської доби (1991 р.) директор наукової бібліотеки Г. М. Голиш та бібліотекар 1-ї категорії О. В. Ільченко виявили матеріали, що висвітлюють різноманітні грані життя попередника ЧНУ – Черкаського державного педінституту. Зібране лягло в основу 265 прес-релізів, які супроводжувалися підрядковою інформацією про анахронічні терміни та персоналії. Відтак, вийшла друком книга «Черкаський педагогічний інститут на шпальтах газети «Черкаська правда» (1954–1991 рр.» [10], яка поряд із потужною довідковою самодостатністю має й неабияке джерелознавче значення. Інформативну цінність згаданого видання значно посилюють подані в ньому предметний, іменний та географічний покажчики.

Посилення струменю антропоцентричності сучасних публікацій викликало до життя чимало творів, виконаних у жанрі довідкової біографістики. Певним внеском у цей евристичний сегмент стало й наше видання «Покликані високим і вічним» [11], присвячене викладачам ЧНУ, котрі завдяки своїй творчим здобуткам набули членство в національних творчих спілках України. На загал об'єктами дослідження стало життя та доробок 32-х професорів та доцентів нашого ВНЗ. Подано життєписи кожного із цих персоналій, бібліографічні списки їхніх найвагомійших праць (не більше 10 позицій) та перелік матеріалів про цих викладачів (по 3

позиції). Видання супроводжується належним науково-довідковим апаратом у вигляді покажчиків. Ілюстративно-портретний ряд виконано в кольорі.

Поряд з цим варто зазначити, що з огляду на інтернаціоналізацію сучасної інформації доречними є кроки щодо зняття певних мовних бар'єрів. Відтак, в останні роки більшість наших видань містять у своїй структурі розлогі анотації англійською та російською мовами.

Підсумовуючи викладене, слід відзначити, що робота з укладання довідкових видань попри чималі труднощі, які її супроводжують, має зайняти одне із найпріоритетніших місць у діяльності університетської книгозбірні. Адже в такий спосіб забезпечується реалізація інноваційних методів пропаганди бібліотечних фондів та значно підвищується реноме самої наукової бібліотеки.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» : станом на 10 грудня 2014 р. : (відповідає офіційному тексту). – К. : Алеута, 2014. – 96 с.
2. Від ювілею до ювілею. Шевченкознавчі студії викладачів Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (1964–2014 рр.) : бібліограф. покажч. / уклад. О. М. Абразума ; наук. ред. Г. М. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 128 с. – (Бібліографія вчених Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького ; вип. 21).
3. Градовський Анатолій Володимирович: доктор педагогічних наук, професор : біобібліогр. покажч. / уклад. Л. Г. Голиш ; наук. ред. А. І. Кузьмінський. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – 40 с. : портр. – (Бібліографія вчених Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького ; вип. 19).
4. Боєчко Федір Федорович: доктор біологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України : біобібліогр. покажч. / уклад.: А. П. Іржавська, Н. В. Демченко ; наук. ред. Г. М. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 40 с. : портр. – (Бібліографія вчених України ; вип. 5).
5. Лисенко Олександр Євгенович : біобібліогр. покажч. / уклад.: Г. М. Голиш, Т. В. Заболотна ; наук. ред. В. А. Смолій. – К. : Інститут історії НАН України, 2015. – 128 с. : портр.

6. Історія країн Азії, Африки і Латинської Америки нового часу у фондах наукової бібліотеки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького : бібліограф. покажч. / уклад.: А. П. Іржавська, О. З. Силка. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – 172 с. – (Серія Історична ; вип. 4).

7. «Краєзнавство Черкащини». Випуск 1–10 : анот. бібліогр. покажч. / уклад.: А. П. Іржавська, О. З. Силка ; наук. ред. Г. М. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 96 с. – (Серія Історична ; вип. 5).

8. Доля, пов'язана з Україною: до 120-річчя від дня народження К. Г. Паустовського : біобібліогр. покажч. / уклад.: І. З. Тарасинська, В. Л. Штангеева ; наук. ред. Г. М. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – 116 с. : іл.

9. Перевесла істин Валентини Коваленко : біобібліогр. покажч. / уклад.: Н. В. Адешелідзе, Ю. П. Федосій ; наук. ред. В. Т. Поліщук. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 44 с.

10. Голиш Г. М. Черкаський педагогічний інститут на шпальтах газети «Черкаська правда» (1954–1991 рр.) : матеріали прес-моніторингу / Г. М. Голиш, О. В. Ільченко. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – 208 с.

11. Голиш Г. М. Покликані високим і вічним. Викладачі Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького – члени національних творчих спілок / Г. М. Голиш, Л. Г. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – 172 с. : іл.

*Л. І. Синявська,
доктор іст. наук, доцент
Черкаського національного університету
ім. Б. Хмельницького.*

*О. З. Силка,
канд. іст. наук, доцент
Національного університету харчових технологій,
м. Київ.*

**ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРШИХ УЧЕНИХ СЕКРЕТАРІВ
НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
ЧЕРКАСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМ. Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО У 2004–2011 РР.**

З набуттям у 2003 р. статусу «наукової» бібліотека Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького (далі – НБ ЧНУ) розпочала планомірну діяльність з організації та проведення наукової роботи. Остання сприяє науково-дослідній діяльності навчального закладу, модернізації та підвищення суспільного статусу як самої бібліотеки, так і бібліотечної професії. Науково-довідниковий компонент є важливою і невід’ємною складовою інформаційної діяльності наукової роботи НБ ЧНУ, яка спрямована на вивчення і розкриття її фондів, підготовку і публікацію бібліографічних та біобібліографічних показників, методичних рекомендацій, статей фахового напрямку тощо. Видавнича діяльність є важливим та закономірним продовженням науково-інформаційної роботи. Вона націлена на задоволення інформаційних потреб читачів і на допомогу роботі НБ ЧНУ, надає їй такі необхідні елементи, як системність, комплексність, цілісність.

Першим науково-довідниковим виданням НБ ЧНУ вже у новому статусі став біобібліографічний показник, підготовлений до 200-річчя від дня народження М. О. Максимовича, який було представлено на Перших Всеукраїнських Максимовичівських читаннях [1]. Початком активної наукової діяльності працівників бібліотеки умовно вважається 2005 р.

Саме тоді методичною радою НБ ЧНУ було прийняте рішення, у зв'язку з підготовкою до відзначення 85-річчя з дня заснування Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, започаткувати вихід нових науково-довідникових видань у серії «Бібліографія вчених Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького». Відкрило серію бібліографічне видання «Покажчик праць, опублікованих у виданнях Черкаського державного педагогічного інституту (1941–1965 рр.)» [2]. Це дослідження інформує читачів про здобутки представників Черкаської вищої школи у науково-педагогічній, науково-дослідницькій діяльності; про наукові доробки як працівників так і студентів навчального закладу, а також й інших наукових установ. Джерельною базою покажчика стали видання університету за 1941–1965 рр. на українській та російській мовах, які зберігаються у фондах НБ ЧНУ. Вони представлені: «Науковими записками Черкаського державного педагогічного інституту» (з 1955 р. «Наукові записки Черкаського державного педагогічного інституту імені 300-річчя возз'єднання України з Росією»), тезами доповідей та повідомлень на наукових конференціях університету, присвячених підсумкам науково-дослідної роботи за 1955–1963 рр., програмами звітно-наукових сесій університету за 1958–1963 рр., матеріалами та програмами наукових, науково-методичних, теоретичних, науково-теоретичних конференцій як обласного, так і республіканського рівня та низкою методичних розробок.

На 2011 р. у зазначеній серії було надруковано 16 покажчиків. Усі довідники відображають науковий доробок українських дослідників у науково-дослідній та науково-педагогічній діяльності, інформують науковий загал про досягнення й відкриття вчених у різних галузях людського знання. Так, були створені покажчики до ювілейних дат проф. О. Білого [3], проф. А. Гусака [4], проф. А. Морозова [5], проф. С. Архипової [6], проф. А. Чабана [7], проф. В. Гоцуляка [8], проф. Н. Тарасенкової

[9], проф. Л. Ромашенко [11], проф. С. Китової [11], доц. В. Мельниченко [12] та директора НБ ЧНУ, доц. Г. Голиша [13]. Окремо потрібно наголосити на покажчиках, які ознайомлюють читачів із біобібліографією ректорів Черкаського національного університету, серед яких Герой Радянського Союзу, проф. А. Тканко [14] та член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, проф. А. Кузьмінський [15].

Вдале починання у науково-видавничій діяльності НБ ЧНУ знайшло свій розвиток у налагодженні співпраці з кафедрами та науково-дослідними інститутами університету, за наслідками якої побачили світ видання, у яких зібрано бібліографію праць академіка Академії педагогічних наук України, Героя України О. Захаренка [16], проф. В. Лизогуба [17] та проф. М. Макаренка [18].

Структура вищезазначених покажчиків є традиційною для такого виду видань і складається з попереднього слова про вченого, основної частини (кілька розділів) та додатків. У розділі «Матеріали про вченого» зібрано й подано відомості про діяльність та життя учених з опублікованих джерел. Розділ «Список учнів, які захистили кандидатські дисертації» містить перелік авторефератів дисертацій учнів науковця. Розділи «Хронологічний покажчик друкованих праць» та «Рукописні роботи» містять перелік назв наукових робіт учених, які розташовані за хронологічним принципом. Для зручності користування покажчиками, у межах окремого року матеріал розміщено в алфавітному порядку. Завершують основну частину розділи «Видання за співредакцією» та «Видання за рецензуванням» учених, розділи, які додатково розкривають перед читачами багатогранність особистості та науковий доробок науковців. Для більш повного ознайомлення наукової громадськості зі здобутками вчених ЧНУ ім. Б. Хмельницького, укладачами покажчиків в окремих випадках були додатково введені розділи, які не передбачені чинними нормативними актами з бібліотечної справи, наприклад: «Виступи». Додатковий матеріал у

показчиках представлено «Алфавітним показчиком авторів та співавторів». Бібліографічний опис та скорочення слів здійснено у відповідності з Державними стандартами України.

З метою інформаційного забезпечення навчального процесу студентів і при активній співпраці наукових працівників НБ ЧНУ з викладачами навчального Інституту історії і філософії було створено два бібліографічні показника. Перший – «Гендерні студії у фондах наукових бібліотек м. Черкас» [19], розрахований на студентів-спеціалістів, які вивчають відповідний спецкурс, другий – «Історична література у фондах наукової бібліотеки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (1834–1949 рр.)» [20], пропонується для забезпечення самостійної підготовки студентів I курсу з навчального курсу «Основи наукових досліджень». Останнє видання підготовлене і надруковане у ще одній започаткованій серії бібліографічних показників – «Історична», яка покликана популяризувати фонди історичної літератури НБ ЧНУ.

З метою оперативного інформування співробітників та студентів університету про матеріали в мас-медійних і наукових виданнях, бібліотека започаткувала періодичне видання прес-моніторингового збірника «Відгомін: імідж ЧНУ ім. Б. Хмельницького в інформаційному просторі» [21]. Подана інформація згрупована за хронологічно-галузевим принципом. Під рубрикою «На шпальтах масової періодики» подано стислі анотації матеріалів про університет, що вміщені на сторінках газет та медійних часописів. Наступна структурна частина видання дозволяє відстежити найбільш вагомні виступи викладачів, студентів університету у теле- та радіоэфірі. Зі сторінок збірника читач дізнається також і про те, як виглядає ЧНУ ім. Б. Хмельницького на сайтах світової інформаційної мережі Internet. Подається також інформація про наукові конференції різного рівня, що проводилися на базі університету завдяки організаторській ініціативі його підрозділів.

До 90-річчя з дня заснування Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького (у 2011 р.) науковими працівниками бібліотеки підготовлено до друку бібліографічний покажчик «Вісник Черкаського університету ім. Б. Хмельницького. 1997–2007 рр. Вип. 1–101», в якому через розкриття змісту основного друкованого видання університету висвітлено здобутки науково-викладацького складу навчального закладу у різних напрямках наукового знання. Цей бібліографічний покажчик є логічним продовженням першого випуску видання серії «Бібліографія вчених Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького».

У зв'язку із набуттям чинності (з 1 липня 2007 р.) нового національного стандарту ДСТУ ГОСТ 7.1: 2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи», який є базовим для системи стандартів, правил, методичних посібників зі складання бібліографічного опису, НБ ЧНУ перша серед бібліотек м. Черкас для аспірантів та наукових працівників Черкаського національного університету розробила і надрукувала два випуски методичного видання [22].

У 2009 р. НБ ЧНУ, продовжуючи серію покажчиків, присвячених видатним українським особистостям, надрукувала науково-довідкове видання, на честь відзначення 200-річчя від дня народження Миколи Гоголя [23]. Даний покажчик презентує твори автора, критичні матеріали та наукові розробки про його життя і діяльність, які знаходяться у фондах НБ ЧНУ.

Відзначаючи успішне 5-річне функціонування на базі Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького спеціалізованої вченої ради К 73.053.01, НБ ЧНУ надрукувала «Анотований покажчик дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді К73.053.01 Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького» [24].

З метою інформування працівників НБ ЧНУ, професорсько-викладацького складу та студентства Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького про роботу наукової бібліотеки, популяризації її здобутків, підняття рівня науково-дослідницької роботи, у вересні 2007 р. за погодженням методичної ради наукової бібліотеки було започатковано друк нового інформаційного вісника «Бібліотечні новини».

У 2009 р. НБ ЧНУ започаткувала третю серію видань – «Вчені України». Першим випуском став біобібліографічний покажчик присвячений визначному вченому-історичу України – доктору історичних наук, професору, провідному науковому співробітнику НАН України Олександрю Івановичу Гуржію [25]. Наступне видання містить відомості про науковий доробок українського археолога, історика, етнографа, фольклориста та українофіла кінця XIX – початку XX століття Хрисанфа Петровича Ящуржинського [26].

Таким чином, можемо констатувати, що одним з провідних напрямків роботи НБ ЧНУ є інформаційна діяльність з основним науково-довідниковим компонентом. У науковому доробку колективу – широкий спектр бібліографічних, методичних, довідкових, аналітичних та інформаційних матеріалів. Сьогодні НБ ЧНУ – сучасний бібліотечний заклад, що посідає достойне місце серед вузівських бібліотек і рівняється на кращі українські та зарубіжні бібліотеки вищих навчальних закладів.

Література

1. Михайло Максимович : біобібліогр. покажч. : (до 200-річчя з дня народження) / упоряд.: І. П. Краскова, Г. А. Павленко, Л. А. Смирнова, В. Л. Штангеева, І. В. Углева, Н. Г. Конджарян. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2004. – 30 с.
2. Покажчик праць, опублікованих у виданнях Черкаського державного педагогічного інституту (1941–1965 рр. / уклад. та авт. передмови О. З. Медалієва. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – 196 с.

3. Білий Онуфрій Васильович : біобібліогр. покажч. / уклад. О. З. Медалієва. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – 28 с.
4. Гусак Андрій Михайлович : біобібліогр. покажч. / уклад. О. З. Медалієва. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – 35 с.
5. Морозов Анатолій Георгійович : біобібліогр. покажч. / уклад. О. З. Медалієва. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – 35 с.
6. Архипова Світлана Петрівна : біобліогр. покажч. / уклад. О. З. Медалієва. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2007. – 36 с.
7. Чабан Анатолій Юзефович : біобліогр. покажч. / уклад.: О. З. Медалієва, Л. І. Синявська. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2007. – 36 с.
8. Гоцуляк Віктор Володимирович : біобліогр. покажч. / уклад.: О. З. Медалієва, Л. І. Синявська. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 72 с.
9. Тарасенкова Ніна Анатоліївна : біобліогр. покажч. / уклад.: Л. Г. Голиш, О. П. Воловик. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – 36 с.
10. Ромашенко Людмила Іванівна : біобліогр. покажч. / уклад. Л. Г. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. – 36 с.
11. Китова Світлана Андріївна : біобліогр. покажч. / уклад. Л. Г. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. – 24 с.
12. Мельниченко Василь Миколайович : біобліогр. покажч. / уклад.: Л. І. Синявська, О. З. Силка. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – 52 с.
13. Голиш Григорій Михайлович : біобліогр. покажч. / уклад. Л. І. Синявська. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – 60 с.
14. Тканко Олександр Васильович : біобліогр. покажч. / уклад.: О. З. Медалієва, Л. М. Терехова. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2007. – 40 с.
15. Кузьмінський Анатолій Іванович : біобліогр. покажч. / уклад.: О. З. Медалієва, Л. І. Синявська. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 56 с.
16. Захаренко Олександр Антонович (1937–2002 рр.) : біобліогр. покажч. : (до 70-річчя від дня народження) / уклад.: С. О. Захаренко, О. З. Медалієва. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – 40 с.
17. Лизогуб Володимир Сергійович : біобліогр. покажч. / уклад.: С. О. Коваленко, О. З. Медалієва. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – 35 с.
18. Макаренко Микола Васильович : біобліогр. покажч. / уклад.: С. О. Коваленко, О. З. Медалієва. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2007. – 68 с.
19. Гендерні студії у фондах наукових бібліотек м. Черкас : біобліогр. покажч. : у 2 ч. Ч. 1 / уклад.: Ю. В. Ватрушкіна, Н. І. Земзюліна, О. З. Медалієва. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2007. – 180 с.
20. Історична література у фондах наукової бібліотеки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (1834–1949 рр.) : біобліогр. покажч. та навчально-методичні матеріали / уклад.: О. З. Медалієва, Л. І. Синявська. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 132 с.

21. Відгомін: Імідж Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького в інформаційному просторі / уклад. Л. Г. Голиш. – 2009. – . – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – . – Виходить двічі на рік.

№ 1. – 2009. – 40 с.

№ 2. – 2009. – 48 с.

№ 3. – 2010. – 40 с.

№ 4. – 2010. – 40 с.

№ 5. – 2011. – 43 с.

№ 6. – 2011. – 71 с.

22. Загальні вимоги та правила складання бібліографічного опису документа / уклад.: Н. М. Лебідь, О. З. Медалієва, В. Г. Тур, В. Л. Штангеева. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2007. – 16 с.

23. Микола Гоголь : біобліогр. показч. творів письменника та літератури про його життя і творчість : Фонди наукової бібліотеки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького / уклад.: Л. І. Синявська, О. З. Силка. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – 164 с. – (До 200-річчя від дня народження).

24. Анований показчик дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді К 73.053.01 Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (2004–2009) / уклад. та авт. передмови: О. З. Силка, Л. І. Синявська. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. – 168 с.

25. Гуржій Олександр Іванович. Біобібліографічний показчик / уклад.: Л. І. Синявська, О. З. Силка. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. – 64 с.

26. Хрисанф Петрович Ящуржинський. Біобібліографічний показчик / уклад.: О. З. Силка, Л. І. Синявська. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. – 64 с.

ПОВІДОМЛЕННЯ

М. М. Барановська,
*зав. відділу комплектування
наукової бібліотеки ім. М. Максимовича*

**ТРАДИЦІЙНІ ТА СУЧАСНІ ПРІОРИТЕТИ
КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДУ
НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. М. МАКСИМОВИЧА
ЧЕРКАСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМ. Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

Функції наукової бібліотеки ім. Михайла Максимовича Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького трансформуються відповідно до запитів суспільства, але процеси, завдяки яким вона функціонує, залишаються незмінними. Одним з найважливіших завдань нашої бібліотеки залишається комплектування бібліотечного фонду відповідно до профілю університету та інформаційних потреб усіх категорій користувачів. Від складу фонду залежить успіх роботи книгозбірні в цілому, виконання завдань, що стоять перед нею.

Натепер фонд бібліотеки налічує 692443 примірники різних документів. Бібліотека комплектується літературою за науковими та інформаційними напрямками фахової підготовки в нашій *alma mater*. Родзинкою фонду є колекція рідкісних і цінних видань, що налічує близько двох тисяч книг.

Комплектування виданнями у НБ ім. М. Максимовича проводиться за наслідками моніторингу книгозабезпечення. Працівники відділу комплектування почали переводити цей процес у комп'ютерний режим, формуючи електронний варіант картотеки книгозабезпеченості, що дає можливість здійснювати її аналіз за окремими предметами, кафедрами та факультетами та визначити, які дисципліни ще не забезпечені повністю необхідними для організації навчального процесу виданнями.

Для формування бібліотечного фонду необхідне одержання оперативної та різноманітної інформації про книги. У нашій бібліотеці для

цього використовуються як традиційні (друковані), так і віртуальні джерела інформації. Видавництва електронною поштою доставляють бібліотеці файли з переліком нових надходжень. У такому режимі бібліотека співпрацює з такими фірмами, як «Знання», ЦУЛ, «Кондор», «Періодика». За прайс-листами видавництв складається замовлення на необхідну літературу.

Враховуючи скрутне фінансове становище, перевага надається якісному, а не кількісному комплектуванню фонду. Дарування – одне з найперспективніших джерел комплектування бібліотеки. Наукова бібліотека одержує в дар від авторів наукові праці, які поповнюють фонд новими актуальними документами. Професорсько-викладацький склад університету радує подарунками із домашньої бібліотеки та власними новими напрацюваннями. Зокрема: Корновенко С. В., Поліщук В. Т., Мартинова Г. І., Голиш Г. М., Яценко Т. С., Рибалко Л. В. та ін. Подаровані ними видання стали цінним надбанням фондів бібліотеки.

Постійним джерелом поповнення фонду нашої бібліотеки є видання, що надходять з редакційно-видавничого відділу університету. Належне місце в фонді бібліотеки знаходять подарунки з інших ВНЗ, видавництв та користувачів нашої бібліотеки.

Одним із надійних джерел комплектування фонду НБ є обмінний фонд. У сучасних складних економічних умовах саме книгообмін забезпечує поповнення фонду бібліотеки профільними науковими виданнями, літературою універсального змісту, сприяє поширенню наукового знання. Бібліотека ЧНУ ім. Б. Хмельницького співпрацює з обмінними фондами таких бібліотек як: Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Національна історична бібліотека, наукова бібліотека НПУ імені М. П. Драгоманова, державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського.

До джерел оперативного комплектування належить передплата періодичних видань, яка здійснюється два рази на рік. На загал ми передплачуємо 172 назви видань на суму 6468,90 грн. Серед великої кількості джерел інформації належне місце займають наукові журнали. Фонд НБ ім. М. Максимовича постійно поповнюється новими науковими журналами залежно від інформаційних потреб читачів. Бібліотека отримує 125 назв наукових журналів. Таких як: «Вища школа», «Вища освіта в Україні», «Економіст», «Український фізичний журнал», «Український біохімічний журнал», «Фізіологічний журнал», «Вісник Національної Академії наук України», «Педагогіка і психологія», «Археологія» та інші. Наукові журнали є дієвим засобом розповсюдження наукових досягнень, надійним джерелом для плідної роботи науковців усіх галузей і напрямів розвитку науки і освіти.

Також фонд бібліотеки комплектується рукописами дисертацій та авторефератами. Щороку до бібліотеки надходить шість – сім тисяч авторефератів. Також у фондах бібліотеки зберігається 3700 дисертацій, захищених в університеті.

Сьогодні інформаційні ресурси університетської бібліотеки зазнають істотних змін. Альтернативою друкованим джерелам є електронні документи, які стають миттєво доступними завдяки глобальним мережам передачі даних і тиражуються в необмеженій кількості. У зв'язку з цим одна із основних сучасних тенденцій розвитку фонду нашої бібліотеки є інтенсивне розширення складу за видами документів. Якщо раніше бібліотека комплектувалась лише друкованою продукцією (книгами, брошурами, періодикою), то сьогодні в книгозбірні є електронні підручники, видання на непаперових носіях інформації.

Формування фонду електронних документів, спроможного забезпечити наукові, навчальні, інформаційні потреби всіх категорій

користувачів – це один із пріоритетних напрямів діяльності у комплектуванні фонду бібліотеки ім. М. Максимовича.

Традиційно фонди цифрової бібліотеки формуються з оцифрованих видань. Вибирають документи на сканування спеціалісти читальних залів. Література, яка є в читальних залах в одному-двох примірниках і користується широким попитом, сканується і реєструється в базі електронних ресурсів. При такій технології продуктивність процесу багато в чому залежать від обладнання для сканування. Саме це і гальмує даний процес у нашій бібліотеці.

В університеті відкриваються нові спеціальності, викладаються нові дисципліни, які не забезпечені підручниками. Тому проводиться аналіз книгозабезпечення навчальних дисциплін, відбираються предмети, які зовсім не забезпечені або малозабезпечені друкованою літературою. На основі аналізу здійснюється пошук відповідних джерел в мережі Інтернет, проводиться їх обробка та реєстрація в базі електронних ресурсів. База налічує 12 тис. 335 примірників електронних документів.

Істотну частину електронного навчального ресурсу бібліотеки становить електронний репозитарій праць викладачів ЧНУ ім. Б. Хмельницького. На сьогодні він налічує 455 електронних документів.

Цікавим є досвід роботи деяких бібліотек, де отримуються електронні копії документів з інших вузів згідно договорів про співпрацю. Згідно таких договорів проводиться безкоштовний обмін електронними ресурсами. Електронною поштою надсилаються електронні документи, які також реєструються в базі електронних ресурсів.

Модернізація вищої освіти зумовлює необхідність інтенсивних змін у роботі бібліотеки вищого навчального закладу. Сучасні тенденції з перетворення наукових бібліотек в інформаційні центри, які забезпечують користувача, передовсім, електронною інформацією, не зменшують потреби друкованих видань. Залучення та оптимальне поєднання

традиційних видань та електронних ресурсів сприятиме ефективнішому обслуговуванню науковців, спеціалістів, студентів.

Таким чином, наукова бібліотека імені Михайла Максимовича Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького приділяє велику увагу формуванню електронних інформаційних ресурсів та комплектуванню фондів традиційними документами, надає доступ до друкованих та електронних інформаційних ресурсів, сприяє високій якості навчання та науково-дослідної роботи університету.

Література

1. Бондар Л. М. Шляхи формування галузевого інформаційного ресурсу в Державній науково-педагогічній бібліотеці України ім. В. О. Сухомлинського / Л. М. Бондар, Н. С. Плужнікова // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2010. – Вип. 2. – С. 122-127.
2. Васильченко М. П. Бібліотечні фонди : навч. посіб. / М. П. Васильченко, Н. М. Кушнарєнко, В. А. Мільман. – Х. : Основа, 1993. – 152 с.
3. Соляник А. А. Система документопостачання бібліотечних фондів: закономірності розвитку : монографія / А. А. Соляник. – Х. : ХДАК, 2005. – 230 с.

Н. І. Блажко,
бібліотекар 1-ї категорії
наукової бібліотеки ім. М. Максимовича

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК М. А. ЖОВТОБРЮХА ТА Г. Р. ПЕРЕДРІЙ У ФОНДАХ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. М. МАКСИМОВИЧА

Сьогодення характеризується науковістю та гуманітаризацією знань. Велику роль у цьому відіграють підрозділи бібліотек ВНЗ. Таким є абонемент філологічних наук наукової бібліотеки ім. М. Максимовича. Його фонд налічує понад 50 тис. примірників книг. Це видання відомих вчених-лінгвістів, літературознавців, педагогів. Вагоме місце посідають праці наших викладачів, які багато років працювали на науково-педагогічній ниві. Серед них вирізняються постаті відомих вчених-лінгвістів М. А. Жовтобрюха та Г. Р. Передрій, творчий доробок яких займає чільне місце на абонементі філологічних наук.

Михайло Андрійович Жовтобрюх – видатна постать в історії українського мовознавства. Він народився 17 листопада 1905 року в селі Ручки Гадяцького району Полтавської області. Після закінчення школи вступив до Гадяцького педтехнікуму, а з 1923 р. почав учителювати.

З 1953 р. по 1959 р. завідував кафедрою української та російської мов у Черкаському педінституті, викладав історичну граматику української мови. У 1959 році переїздить до Києва. Там М. А. Жовтобрюх почав працювати в Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні, де й з'явилися його найвагоміші наукові праці. Серед них – підручники «Курс сучасної української літературної мови», «Порівняльна граMATика української і російської мов», «Історична граMATика української мови».

Першою газетною публікацією була стаття «За високу грамотність студентів», останньою – «Система частин мови в українській лінгвістичній традиції». Він – учасник багатьох міжнародних конгресів славістів у Празі, Варшаві, Варні, Києві. У 1964 р. захистив докторську дисертацію на тему

«Мова української преси (до середини 90-х рр. XIX ст.)», у 1965 р. йому присвоєно вчене звання професора.

Коло наукових інтересів відомого вченого надзвичайно широке. Це – порівняльно-історичне мовознавство, історія української мови, сучасна українська мова, стилістика, культура мови. М. А. Жовтобрюх – автор 317 наукових праць, серед яких підручники для вищої школи, що знаходяться у фондах абонементу філологічних наук. «Мова української преси (до середини 90-х рр.. XIX ст.)» - це монографія з докторської дисертації, яка одержала високу наукову оцінку в шести рецензіях. Це була перша наукова праця про мову української преси. Адже важливим і природним для національної преси є мовний критерій. Підручник «Курс сучасної української літературної мови» написаний у співавторстві із Б. М. Куликом. Підручник складено відповідно до програми з сучасної української мови для філологічних факультетів педагогічних інститутів. Розділи «Вступ», «Лексика і фразеологія», «Фонетика», «Графіка і орфографія», вступна частина до розділу «Граматика», теми «Дієслово» і «Модальні слова» з розділу «Морфологія» написані М. А. Жовтобрюхом.

Михайло Андрійович мав надзвичайну освіченість, кожен мовну проблему чи явище розглядав концептуально, в контексті здобутків різних наукових шкіл і новітніх ідей. Він був чудовим лектором. Навіть студенти інших факультетів приходили слухати його лекції.

Ще одна надзвичайно відома постать в українському мовознавстві – Г. Р. Передрій. Вона – володарка грантів Фонду Сороса, кандидат педагогічних наук, доцент.

Народилася Ганна Романівна 25 січня 1925 року в селі Дацьки Чуднівського району Житомирської області. По закінченню школи була зарахована на українське відділення філологічного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. У 1953 р. надрукована перша методична публікація Г. Р. Передрій.

Із 1961 р. по 1998 р. Ганна Романівна перебувала на посадах асистента, а потім доцента кафедри української мови Черкаського педагогічного інституту. Викладала сучасну українську мову, методику навчання української мови. Мені особисто довелося скласти іспит Ганні Романівні. Студенти її поважали, цінували, прислухалися до її порад. Адже вона була чудовим лектором, глибоким науковцем, керівником, організатором. Коло наукових інтересів – це методика викладання української мови у вищій та середній школах, морфологія, словотвір, лексикологія, фразеологія, синтаксис. Ганна Романівна – автор понад 100 публікацій. Серед них – навчально-методичні посібники для вищої школи, методичні рекомендації до навчальних курсів, статті теоретичного й методичного характеру, співавторство у підручниках з української мови для 5, 6, 7-х класів загальноосвітніх шкіл. Вона нагороджена нагрудним знаком «Відмінник народної освіти», медаллю А. Макаренка.

На абонементі філологічних наук мають місце підручники для вищої школи Г. Р. Передрій. Найбільш затребуваним є «Лінгвістичний аналіз». Він написаний у співавторстві. Розділи «Фонематичний аналіз», «Фонетичний аналіз», «Орфоепічний аналіз», «Морфемний аналіз» належать Ганні Романівні. Навчальний посібник допомагає збагнути суть лінгвістичного аналізу, особливості і призначення конкретних видів аналізу, опанувати раціональні практичні прийоми.

Отже, творчий доробок цих відомих вчених-лінгвістів є гордістю абонементу філологічних наук. Підручники лінгвістів поціновані, відомі не лише у черкаських бібліотеках, а й у бібліотеках інших регіонів України.

Література

1. Жовтобрюх М. А. Курс сучасної української літературної мови / М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. – К. : Вища школа, 1972. – 402 с.
2. Лінгвістичний аналіз : практикум / за ред. Г. Р. Передрій. – К. : Академія, 2005. – 256 с.
3. Українська філологія: теоретичні та методичні аспекти : зб. вибр. наук. пр. / упоряд.: Г. М. Мартинова, Л. В. Шитик, А. А. Таран. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 524 с.

О. В. Гнатюк,
*зав. відділу наукової обробки документів
наукової бібліотеки ім. М. Максимовича*

**ДОСВІД РОБОТИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
ІМ. М. МАКСИМОВИЧА
З НАУКОВОЇ ОБРОБКИ РУКОПИСІВ ДИСЕРТАЦІЙНИХ РОБІТ
ЗДОБУВАЧІВ НАУКОВИХ СТУПЕНІВ
ЧЕРКАСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМ. Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

Мета дослідження – аналіз фонду рукописів дисертаційних робіт здобувачів наукових ступенів Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького в науковій бібліотеці ім. М. Максимовича.

Дисертація – це важлива кваліфікована науково-дослідна праця, виконана особисто у вигляді спеціально підготовленого рукопису або монографії, призначених для прилюдного захисту і отримання наукового ступеня. Захист здійснюється на засіданнях спеціалізованих вчених рад, у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького діє 5 таких структур:

- спеціалізована вчена рада Д 73.053.01 з правом прийняття до розгляду та проведення захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) історичних наук за спеціальностями:

07.00.01 – історія України;

07.00.02 – всесвітня історія;

07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни;

- спеціалізована вчена рада Д 73.053.02 з правом прийняття до розгляду та проведення захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) педагогічних наук за спеціальностями:

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки;

13.00.02 – теорія та методика навчання (математика);

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти;

- спеціалізована вчена рада К 73.053.03 з правом прийняття до розгляду та проведення захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю:

10.01.01 – українська література;

- спеціалізована вчена рада Д 73.053.04 з правом прийняття до розгляду та проведення захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальностями:

13.00.06 – теорія і методика управління освітою;

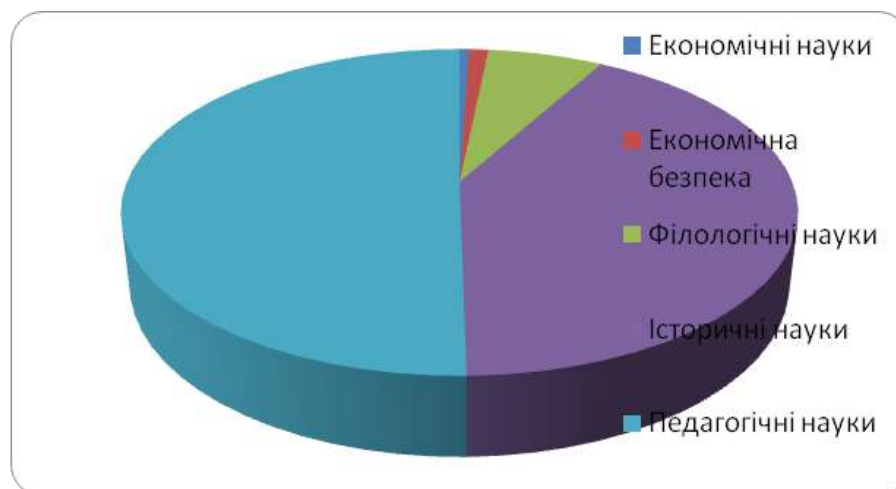
- спеціалізована вчена рада К 73.053.05 з правом прийняття до розгляду та проведення захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальностями:

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка;

21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності.

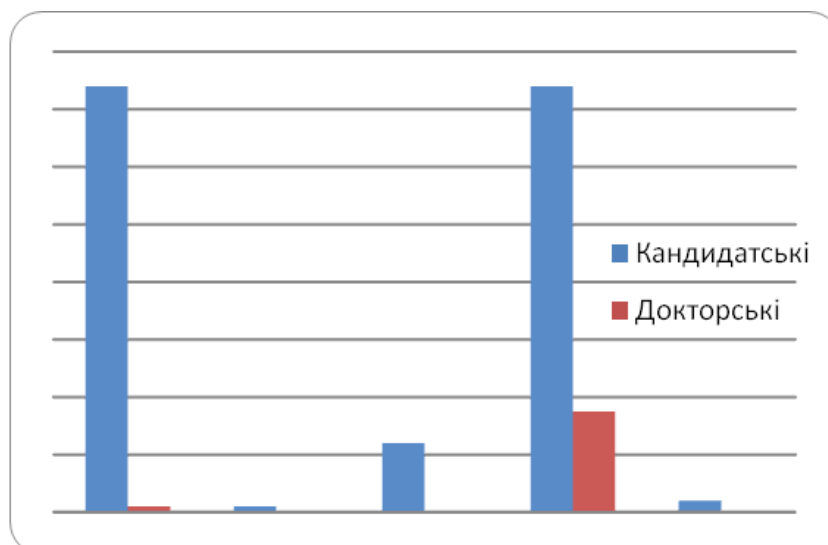
Саме за цими спеціальностями і формується даний фонд.

Фонд дисертаційних робіт наукової бібліотеки ім. М. Максимовича створений 11 лютого 2002 року і на сьогодні налічує 356 примірників.

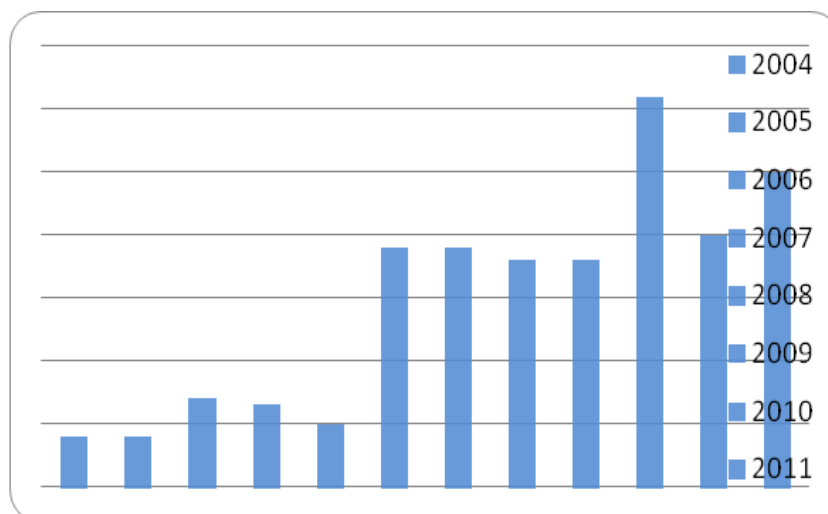
Рис. 1. Розподіл дисертацій за спеціальностями.

За якісним складом фонд рукописів дисертацій включає в себе 325 кандидатських та 31 докторську роботу.

Рис. 2. Якісний склад фонду дисертацій.

Наступна діаграма дасть змогу побачити, як поповнювався даний фонд протягом періоду з 2002 року до 2015 р.

Рис. 3. Динаміка надходжень дисертаційних робіт в фонд бібліотеки

За місяць до встановленої дати захисту на Вченій раді університету рукопис надходить до наукової бібліотеки. У відділі наукової обробки він проходить реєстрацію в інвентарній книзі та електронній базі документів (ДБ6). Після цього рукопис дисертації передається до відповідного читального залу на постійне збереження.

Порядок користування дисертаційним фондом НБ здійснюється відповідно до Положення про використання дисертаційного фонду бібліотеки та Типових правил користування бібліотекою ВНЗ. Для отримання можливості користуватися фондом дисертацій користувач повинен звернутися до адміністрації НБ з листом-клопотанням. Лист-клопотання (за підписом ректора або проректора) дійсне протягом року.

Оригінали рукописів замовляються з фондів читального залу і видаються під заставу читацького квитка. Науковці, аспіранти та студенти вузу працюють з рукописами лише в читальних залах НБ, без права виносу з приміщення, копіювання, фотографування текстів або окремих частин дисертації. Одержати повну інформацію про наявність у фондах НБ дисертацій можна за електронним каталогом (ДБб), а згодом ми плануємо створити і картковий його варіант.

Виходячи зі сказаного вище, можна з впевненістю сказати, що фонд рукописів дисертацій наукової бібліотеки ім. М. Максимовича за останні роки активно поповнюється новими надходженнями робіт здобувачів наукових ступенів, і вони після відповідної обробки слугують розвитку навчальної та наукової роботи в Черкаському національному університеті ім. Б. Хмельницького.

Література

1. Артемчук Г. І. Методика організації науково-дослідної роботи: навч. посіб. для студентів та викл. вищ. навч. закл. / Г. І. Артемчук, В. М. Курило, М. П. Кочерган. – К. : Форум, 2000. – 272 с.
2. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. / Г. О. Бірта, Ю. Г. Бургу. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 142 с.
3. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В. І. Саюк, О. Л. Ануфрієва, Н. Ю. Волянчук [та ін.]. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 144 с.
4. Черній А. М. Дисертація як кваліфікаційна наукова праця : посіб. для аспірантів і здобувачів наук. ступеня. – К. : Арістей, 2004. – 232 с.
5. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – К. : Знання, 2006. – 308 с.

Н. П. Громова,
*провідний бібліотекар Черкаської
Центральної міської бібліотеки ім. Лесі Українки*

**СПІВПРАЦЯ ЧЕРКАСЬКОЇ МІСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ
ІМ. ЛЕСІ УКРАЇНКИ
З ЧЕРКАСЬКИМ НАЦІОНАЛЬНИМ УНІВЕРСИТЕТОМ
ІМ. Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

Черкаська міська бібліотека ім. Лесі Українки в порівнянні з ЧНУ ім. Б. Хмельницького ще досить молодий заклад, бо нам тільки 52. Вперше бібліотека відкрила двері для жителів та гостей міста в листопаді 1963 р. за адресою вул. Карла Маркса, 16. Спочатку бібліотека існувала як самостійна одиниця. А з 1976 р. набула статусу Центральної бібліотеки Черкаської міської Централізованої бібліотечної системи. У 1986 р. ЦМБ ім. Лесі Українки переїхала в приміщення за адресою Хрещатик 200, де гостинно приймає читачів і нині. Сьогодні наша бібліотека – це унікальний безкоштовний інтелектуальний ресурс та відкритий культурний центр. Сучасні послуги, відкритий формат співпраці, прагнення до впровадження інновацій дозволяють бібліотеці бути сучасним, доступним, толерантним закладом, що сприяє розвитку наукового, інтелектуального, духовного потенціалу нашої громади. Центральна бібліотека обслуговує 4500 користувачів. Фонд налічує майже 90 тисяч примірників документів на різних носіях інформації. В бібліотеці працюють відділ комплектування та обробки літератури, відділ організації та використання єдиного фонду, інформаційно-бібліографічний відділ, відділ обслуговування користувачів.

У сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства стрімко зростає соціальний ефект бібліотечної діяльності. Сьогодні бібліотека є тією установою, яка може консолідувати громадськість щодо вирішення соціально значущих проблем і бере участь у становленні громадянського суспільства в країні. Надзвичайно важливим в роботі є широка співпраця з різними установами, організаціями, учбовими

зкладами, зацікавленими у спільному формуванні та використанні інформаційних ресурсів, а також у професійному, культурному, інтелектуальному та документальному обміні.

Черкаська ЦМБ ім. Лесі Українки багато років плідно співпрацює з ЧНУ ім. Б. Хмельницького. Викладачі і студенти університету є частими гостями бібліотеки, як виступаючі на заходах, а також читачі.

Вже стало доброю традицією запрошувати на заходи, присвячені історичним подіям нашої держави, героїчному минулому України викладачів-науковців Інституту історії України ЧНУ ім. Б. Хмельницького. Гостями історичних заходів бібліотеки в різні періоди були:

В. М. Мельниченко, В. В. Масненко, Ю. П. Присяжнюк, С. О. Шамара та ін.

Зокрема, зацікавив учнівську молодь міста змістовний виступ доктора історичних наук, професора ЧНУ імені Б. Хмельницького Ю. П. Присяжнюка в ході історичної години, присвяченої пам'яті героїв Крут. Науковець ознайомив учнів 10-х–11-х класів ЗОШ №17 з подіями, які відбувалися 29. 01. 1918 року біля залізничної станції Крути і проаналізував причини, що призвели до тих трагічних подій.

Пам'ять – нескінченна книга, у якій записано все: і життя людини, і життя країни. Та багато сторінок у нашу історію вписано кривавим і чорним. Особливо вражаючі сторінки, де смертельним шрифтом викарбовано слова: голод, Голодомор. 1932 –1933 роки – найчорніший час в історії України. Історики-науковці ЧНУ допомагали працівникам ЦМБ ім. Лесі Українки в проведенні уроків пам'яті, годин скорботи, круглих столів та інших заходів, присвячених вшануванню пам'яті безневинних жертв страшної трагедії українського народу. Так, запам'ятався виступ кандидата історичних наук, викладача кафедри історії України Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького С. О. Шамари, який навів маловідомі, але дуже вражаючі факти жахливих років Голодомору. А доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії та етнології України ЧНУ ім. Богдана

Хмельницького В. В. Масненко наголосив, що штучно спричинений голод на землях житниці Європи 80-х років є геноцидом української нації, злочином сталінізму.

Центральна міська бібліотека ім. Лесі Українки 22. 11. 2013 р. провела годину-реквієм «Пам'ять нетлінна. Трагедія нації у наших серцях» до 80-ої річниці Голодомору 1932 – 1933 років в Україні. Професор ЧНУ ім. Богдана Хмельницького Ю. П. Присяжнюк поділився спогадами очевидців цих подій. Науковець закликав, поки є ще живі свідки жахливого Голодомору, цікавитись подіями тих років, записувати свідчення очевидців.

З метою поглиблення знання української історії працівники бібліотеки проводять заходи, присвячені яскравим історичним особистостям і державним діячам України. Звісно, хто ж краще професора історії ЧНУ імені Богдана Хмельницького розкаже про постать гетьмана. Тому, логічно, що коли 2013 р. в ЦМБ ім. Лесі Українки був проведений історичний урок «Богдан Хмельницький – творець української держави», ми запросили професора ЧНУ Ю. П. Присяжнюка. Історик розповів учням 11-х класів ЗОШ №17 про становище українських земель середини XVII століття, перебіг Національно-визвольної війни, керівну роль визначного українського політичного і державного діяча, полководця, гетьмана України.

Знання свого родоводу, історичних та культурних надбань предків необхідні не лише для піднесення національної гідності, а й для використання кращих традицій у сучасному нашому житті. В проведенні історичного уроку «Сторінки козацької слави» бібліотекарям допомагав аспірант кафедри історії та етнології України ЧНУ імені Б. Хмельницького В. В. Боримський Історик розповів маловідомі факти історії українського козацтва та про сучасне козацтво, що стоїть на засадах відродження козацьких традицій, збереження і відновлення пам'яток української історії.

Сучасна Українська держава є історичним та політичним спадкоємцем Русі, козацтва, визвольного руху та тисячолітньої християнської традиції.

Зараз, у період активних бойових дій на Донбасі, бібліотекарі Черкаської ЦМБ ім. Лесі Українки проводять велику роботу з формування активної громадської позиції користувачів бібліотеки, зміцнення почуття гордості за героїчне минуле та здобутки сьогодення. 14 жовтня країна відзначала триєдине свято – свято Покрови, День українського козацтва і вперше, з 2015 року, ми святкували День захисника України. З цієї нагоди в нашій бібліотеці відбувся інформаційно-патріотичний захід «Час згадати нашу славу, брате!», присвячений Дню українського козацтва та Дню захисника України. На цей захід ми запросили нашого доброго знайомого професора ЧНУ Ю. П. Присяжнюка в новій ролі: радника гетьмана Українського козацтва, крайового хорунжого Черкаського крайового товариства Українського козацтва. Він наголосив, що хоча вже давно минули дні Запорізької Січі, але козацтво існує, як живиться в кожній людині прагнення до вільного та незалежного життя. У глибині душі кожного українця живе козак: воїн, який нічого не боїться і за рідну землю без роздумів віддасть своє життя.

На літературну годину «Мова – це віконце, крізь яке людина бачить світ» до Дня української мови, була запрошена кандидат філологічних наук, ст. викладач кафедри українського мовознавства Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького Г. А. Ярмоленко, яка розповіла маловідомі, але дуже цікаві факти історії розвитку української мови, її особливості.

В ході літературної години «Нехай бринить, співає наша мова» з нагоди Міжнародного дня рідної мови в бібліотеці ім. Лесі Українки доцент ЧНУ ім. Б. Хмельницького І. О. Кошова ознайомила присутніх з особливостями розвитку рідної української мови. Також відбулася літературна година «Плекаймо рідну мову». Перед учнями 10-х класів ЗОШ № 3 виступали Г. А. Ярмоленко та доцент кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики ЧНУ Б. Хмельницького Т. О. Гаврилова.

Свято мови «Читати українською модно», яке відбулося з нагоди Дня української писемності та мови 10 листопада 2015 р. в читальному залі нашої бібліотеки зібрало чимало поціновувачів українського поетичного слова. Гостею заходу була доцент кафедри української літератури і компаративістики ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, поетеса Г. А. Клименко-Синьоок. Письменниця познайомила присутніх зі своїм творчим доробком. В світ вийшли три поетичні збірки Ганни Синьоок: «Дитя липневих сутінків», «Таємно-лелече» і «Відчувати на дотик грозу». Поетеса подарувала примірники своїх збірок бібліотеці. Частим гостем нашої бібліотеки є доцент В. М. Коваленко. В ході проведення літературної години Валентина Михайлівна Коваленко поділилася власним сприйняттям творів Шевченка, наголосила, що треба відчувати глибину його поезії, зачитала улюблені рядки.

Кожного року ЦМБ ім. Лесі Українки святкує день народження своєї патронеси, проводячи різноманітні заходи: Дні Лесі Українки, літературно-мистецькі вечори, літературні подорожі та ін. з метою популяризації творчості великої поетеси. В цьому працівникам бібліотеки активно допомагають викладачі ЧНУ ім. Б. Хмельницького. На заході з нагоди 140-річчя від дня народження видатної поетеси, виступив професор ЧНУ ім. Богдана Хмельницького В. І. Пахаренко, який повів цікаву розповідь про багатогранну й плідну творчість Лесі Українки.

В ході літературної години «Вона в віки майбутні йти повинна» до 141-ї річниці Лесі Українки перед учнями старших класів та працівниками бібліотеки виступила доцент Г. А. Клименко. Вона розповіла про дитячі роки Лесі, про неоднозначне ставлення до неї матері — Олени Пчілки та про ніжні почуття Лесі до Сергія Мержинського.

Цими днями виповнилося 145 років від дня народження Лесі Українки. 24 лютого 2016 р. в читальному залі ми провели вечір-портрет « Ні, я жива!

Я буду вічно жити! Я в серці маю те, що не вмирає!». Гостею заходу була доцент ЧНУ ім. Б. Хмельницького І. О. Кошова. Її розповідь про кохання в житті Лариси Петрівни Косач допомогла учням побачити не хрестоматійний образ поетеси, а живу, страждаючу, але нескорену Лесею Українку, краще зрозуміти її поетичні твори.

Співпраця бібліотеки з ЧНУ щоденно набуває нових форм і методів. З 9 лютого 2016 р. в ЦМБ ім. Лесі Українки почав працювати Народний університет за програмою «Освіта впродовж усього життя – шлях до розвитку громади». В програмі: вивчення комп'ютерної грамоти, екології, основ мистецтва, іноземних мов та ін. Слухачами Народного університету є члени громад, люди різного віку, а викладачами – науковці ЧНУ. Наприклад, першу лекцію на тему: «Освіта впродовж життя – веління часу» читав професор Т. М. Десятов, лекцію про освіту дорослих у Польщі – недавня випускниця ЧНУ О. Е. Гореева. В ситуації, коли всі послуги дорожчають безкоштовні освітні курси приваблюють до бібліотеки багато користувачів.

XXI століття проголошено ЮНЕСКО століттям освіти. Бібліотеки були і залишаються важливим і незамінним осередком підвищення рівня освіченості і духовності. Сьогодні університет і бібліотека вирішують спільні задачі – забезпечення інформаційних потреб розвитку освіти, науки, виховання і підвищення духовності – сприяти створенню інтелекту нації.

Н. В. Демченко,
*зав. довідково-бібліографічного відділу
наукової бібліотеки ім. М. Максимовича*

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КОРИСТУВАЧІВ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. М. МАКСИМОВИЧА

Наукова бібліотека ЧНУ ім. Б. Хмельницького – ключова ланка інформаційного забезпечення навчального процесу.

З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та зміною засобів спілкування бібліографа та користувача змінюються і технології надання бібліографічних послуг. Підготовка кваліфікованого користувача, який вільно орієнтується в інформаційно-пошукових системах, як традиційних (карткових), так і електронних, який володіє алгоритмом та методикою пошуку інформаційних ресурсів, оформлення результатів інформаційного пошуку, виховання інформаційної культури – це складові роботи Інформаційно-бібліографічного відділу наукової бібліотеки ім. М. Максимовича.

Особливістю роботи відділу є інформаційно-бібліографічне забезпечення наукової діяльності та навчально-виховного процесу. Протягом поточного року до відділу по інформаційну допомогу звертається більше 90000 користувачів.

Серед усних форм навчання ми використовуємо індивідуальні консультації з питань користування ДБА, виконуємо різнопланові бібліографічні довідки, вчимо користувача правильно формулювати інформаційний запит, застосовуємо методики пошуку необхідної літератури із джерел національної бібліографії (реферативні журнали, літописи Книжкової палати, бібліографічні покажчики та ін.). Студентам для виконання курсових, кваліфікаційних і дипломних робіт надаємо консультації з питань оформлення списків використаної літератури. Зі студентами-першокурсниками проводили заняття з основ інформаційної

культури, кожне з яких складалося з теоретичної і практичної частин (на жаль на сьогоднішній день такі навчання не проводяться). Доповнювали екскурсіями, де знайомили зі структурою бібліотеки, правилами користування та розміщенням структурних підрозділів.

Для студентів, магістрантів, професорсько-викладацького складу систематично надаються консультації про правила бібліографічного опису творів друку та правила користування ДБА. Протягом року цифровий показник долає восьмитисячну межу.

Бібліографічна служба одна із перших відчуває зміни, які відбуваються в житті суспільства. Найчастіше саме за станом інформаційно-бібліографічного обслуговування через систему каталогів, картотек користувачі оцінюють роботу бібліотеки в цілому.

Ефективно працювати з алфавітним каталогом під час пошуку вже запропонованої літератури можуть і студенти, і викладачі самостійно, а знайти потрібну інформацію в систематичному каталозі, систематичній картотеці статей чи інших картотеках навчають бібліографи залу каталогів.

Сучасні комп'ютерні технології значно розширили можливості задоволення інформаційних потреб читачів, надання якісних інформаційних послуг. Разом з тим, багато залежить від того, наскільки конкретний читач спроможний орієнтуватися в безмежному інформаційному світі, своєчасно знаходити, отримувати та ефективно використовувати нову інформацію. Тому особлива роль в формуванні інформаційної культури користувачів належить бібліотечним працівникам. Наукова бібліотека з 2002 року опрацьовує інформацію в електронному режимі користуючись програмою «Ірбіс», створивши для АРМ «Читач» десять електронних баз даних. Чому десять, а не одну чи дві? Поділ інформації дозволяє швидко орієнтуватися у різних джерелах інформації, логічно працювати з літературою.

Обов'язковим та важливим елементом щоденних консультацій користувачів є практичне засвоєння методів пошуку інформації в

електронному вигляді, користувачеві надаються довідки про наявність необхідної літератури у фонді, її місцезнаходження у відділах бібліотеки, є можливість пошуку літератури з визначеної тематики. А база даних Електронні ресурси дозволяє опрацювати документ у повнотекстовому режимі. З метою покращення якості та ефективності обслуговування користувачів залу каталогів надаються послуги з тиражування записів на USB-накопичувачах.

Досить об'ємна робота ведеться по індивідуальному інформуванню користувачів в системі ВРІ (вибіркове розповсюдження інформації) та ДОК (диференційне обслуговування керівництва). Автоматизація бібліотеки прискорила появу нових форм інформування користувачів. Для передачі інформації активно використовується електронна пошта, що дає змогу економити час і оперативно надавати релевантні інформаційні продукти і послуги. Один раз на квартал надсилається повідомлення на кафедри університету про нові надходження книг та періодики, відповідно до кола наукових інтересів. З огляду на сучасну тенденцію, за якої користувачі все частіше віддають перевагу бібліотечним онлайн-сервісам, ігноруючи безпосереднє відвідування книгозбірні, зручно користуватися послугою «Віртуальної довідки». Ми з'ясовуємо потреби користувачів та здійснюємо відповіді. Про сервісні можливості наукової бібліотеки легко дізнатись із сайту. Зокрема інформаційно-бібліографічний відділ на сторінках сайту пропонує ознайомитись з новинами літератури через інформаційний бюлетень «Книжкова скарбниця» та тематичними списками літератури.

Особливу увагу в розбудові ефективних взаємовідносин з користувачами потрібно приділяти корпоративній культурі. Для ефективної реалізації принципів взаємовідносин важливо, аби працівники бібліотеки розуміли, що вони представляють бібліотеку і кожна зустріч з читачем є надзвичайно важливою, незалежно від того, відбувається вона в будівлі бібліотеки чи за допомогою телефону, e-mail, веб-сторінки тощо.

Позитивний образ бібліотекаря безпосередньо впливає на сприйняття установи загалом з боку аудиторії.

Отже, основою інформаційної підготовки користувача є вміння ефективно вести пошук інформації. Навчання пошуку інформації безпосередньо пов'язано з умінням користуватися довідково-бібліографічним апаратом бібліотеки, а саме каталогами, картотеками, довідниками, словниками тощо. Поява комп'ютерних інформаційно-пошукових систем у бібліотеці вимагає від користувача спеціальних навичок пошуку інформації в базах даних, уміння вибрати основну галузь пошуку, користуватися ключовими словами та ін. Для цього необхідно проводити навчання з основ інформаційної культури, серії лекцій та бесід про можливості комп'ютера в бібліотеці та про інформаційні послуги, які надаються читачам.

Література

1. Коломієць А. М. Основи інформаційної культури майбутнього вчителя : навч.-метод. посіб. / А. М. Коломієць, І. М. Лапшина, В. С. Білоус. – Вінниця : ВДПУ, 2006. – 88 с.
2. Ростовцев С. Роль маркетингу взаємовідносин в он-лайн-діяльності бібліотек / С. Ростовцев // Вісник книжкової палати. – 2015. – № 11. – С. 29–30.
3. Свістельник І. Інформаційна культура студента : навч. посіб. / І. Свістельник. – К. : Кондор, 2012. – 180 с.
4. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підруч. для студентів вищ. навч. закл. / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – К. : Знання-Прес, 2003. – 295 с.

*Л. Т. Демченко,
зав. відділу краєзнавства
Обласної універсальної
наукової бібліотеки ім. Т. Шевченка*

**СПІВРОБІТНИЦТВО ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ
НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА
З НАУКОВЦЯМИ ЧЕРКАСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ТА НАУКОВОЮ
БІБЛІОТЕКОЮ ІМ. М. МАКСИМОВИЧА В ОРГАНІЗАЦІЇ
ПРОСВІТНИЦЬКО-ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

ОУНБ ім. Тараса Шевченка протягом тривалого часу підтримує партнерські стосунки з науковцями ЧНУ ім. Б. Хмельницького та Науковою бібліотекою ім. М. Максимовича. За останні 5 років було проведено 8 літературно-мистецьких вечорів за участю науковців університету. Це такі як:

1. Коврайські вершини Григорія Сковороди (2012);
2. Нечуєві духовні скарби (2013);
3. Літописець духовної спадщини Черкаського краю (2013);
4. "Жива душа поетова святая" (2014);
5. "Міражі істини, або Шлях до Едему" (2015);
6. Вечір-зустріч з лауреатами обласної краєзнавчої премії ім. М. Максимовича (2015);
7. Великий українець Михайло Старицький (2015);
8. "Пий воду з криниці твоєї..." (2016).

На вечорах виступали науковці ЧНУ: Володимир Поліщук, Василь Мельниченко, Валентина Коваленко, Юрій Михайлюк, Василь Пахаренко та інші. Прикрасою літературно-мистецьких вечорів завжди були виступи Літературного театру університету. На краєзнавчих читаннях "Черкащина – край козацької слави" (2012), "Чигирин – столиця української козацької держави" (2014) та "Богдан Хмельницький – фундатор козацької держави" (2015) виступав професор Анатолій Чабан. За допомогою наукових

працівників університету та Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича ОУНБ ім. Тараса Шевченка були складені бібліографічні покажчики:

1. З високим ім'ям Кобзаря: уродженці та жителі Черкащини – лауреати Національної премії України імені Тараса Шевченка (2011). Вступна стаття В. Поліщука);

2. Черкащина – серце козацької вольності (2012). Вступна стаття В. Мельниченка);

3. Наймолодша в Україні: Черкаській області – 60 років (2013). Вступна стаття В. Мельниченка);

4. "Земля, яку сховає Тарас...": Шевченківські місця на Черкащині (2013. Вступна стаття В. Поліщука);

5. Разом з Науковою бібліотекою ім. М. Максимовича складено біобібліографічний покажчик "Перевесла істин Валентини Коваленко" (2014. Вступна стаття В. Поліщука);

6. Черкащина заповідна: історико-культурні заповідники краю (2015). Вступна стаття В. Мельниченка).

На допомогу користувачам бібліотек області щорічно разом з Науковою бібліотекою ім. М. Максимовича складаємо "Зведений покажчик періодичних видань, передплачених провідними бібліотеками м. Черкас на 2015 рік".

На 2016 рік ми запланували підготувати бібліографічний покажчик "Іван Франко у працях науковців Черкащини", а також покажчик, присвячений письменникові Василю Захарченку, творчість якого досліджують науковці університету.

ОУНБ ім. Тараса Шевченка регулярно отримує періодичне видання "Вісник Черкаського університету". Наукові праці, вміщені на його сторінках, відображаються в каталогах бібліотеки. Ці праці активно використовуються як працівниками бібліотеки, так і студентством.

Праці викладачів ЧНУ користуються популярністю серед наших читачів. Нерідко науковці дарують бібліотеці як власні праці, так і іншу наукову літературу. Серед активних дарувальників – В. Поліщук, В. Мельниченко, В. Коваленко.

Сподіваємось, що плідна співпраця ОУНБ ім. Тараса Шевченка з науковцями ЧНУ ім. Б. Хмельницького та Науковою бібліотекою ім. М. Максимовича буде продовжуватись у майбутньому.

О. В. Ільченко,
бібліотекар 1-ї категорії
наукової бібліотеки ім. М. Максимовича

**ВІД ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ: ІСТОРІЯ ВІЗ НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТИ
«ЧЕРКАСЬКИЙ КРАЙ» 1992-2015 рр.**

Періодичній пресі завжди належала визначна роль у політичному й духовному житті народу. Найбільш інформативним джерелом та активним чинником впливу на суспільство, беззаперечно, є газети, які Філіп Грем назвав «першою чернеткою історії».

На українському мас-медійному просторі продовжує потужно заявляти про себе найстаріша громадсько-політична газета Черкащини «Черкаський край». Вона висвітлює усі найвагоміші події, пов'язані з становленням та розвитком області. З 1992 року з'являється дедалі більше публікацій з питань освітньої галузі. Серед редакційних матеріалів, присвячених освітній проблематиці виділяються кореспонденції про історичне минуле й сьогодення одного з найдавніших вищих навчальних закладів Шевченкового краю – Черкаського педагогічного інституту, нині Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, який цьогогоріч відзначає 95-річчя.

Метою мого виступу є на основі аналізу публікацій у газеті «Черкаський край», простежити матеріали про історію національного університету у вказаний період.

За 23 роки на сторінках газети «Черкаський край» опубліковано близько 406 матеріалів, що висвітлюють різноманітні грані (інституту) університету. Детально вивчаючи газетні кореспонденції, відібрано практично всі публікації про Черкаський педінститут (університет). За хронологією подачі вони охоплюють період з 1992 року (після проголошення України незалежною державою) по 2015 рік (сьогодення). Цей проміжок часу включив у себе перипетії новітньої історії України,

в тому числі історичні події Помаранчевої революції, Євромайдану та революції Гідності.

Аналізуючи публікації газети про педінститут (університет) за жанрами можна відзначити перевагу стислих заміток та кореспонденцій. Також зустрічаються інтерв'ю, нариси, репортажі, змістовні статті, персоналії. Їхніми авторами є не лише професійні журналісти, а й викладачі, студенти та випускники інституту у рубриках: «Суспільство», «Культура», «Освіта», «Грані», «Світогляд», «Актуально», «Літературний клуб», «Спадщина», «Нові книги» та ін. Зустрічається чимало редакційних матеріалів без визначеного авторства, які містяться серед інших у рубриках: «Панорама. Факти, події, коментарі», «Подробиці», «Спорт», «Арена», «Форум».

Газетні відомості висвітлюють найрізноманітніші сфери діяльності педінституту (університету): організація навчального процесу, особливості вступних кампаній, зміцнення матеріально-технічної бази, науково-дослідницької роботи, зовнішні та міжнародні зв'язки ВНЗ, спорт і фізкультура, дозвілля студентів, долі відомих випускників.

На сторінках газети 90-х років опубліковано матеріали щодо відкриття в Черкаському педінституті історичного факультету, який розпочав підготовку вчителів історії, народознавства, а згодом і права, очолюваний О. Г. Перехрестом. Друкувалися кореспонденції про визначну подію в історії навчального закладу – прийняття 6 жовтня 1995 року Кабінетом Міністрів України постанови про створення на базі педагогічного інституту Черкаського державного університету і присвоєння йому імені видатного українського державного діяча Богдана Хмельницького. У результаті реформування діяльності навчального закладу розширено спеціалізацію підготовки фахівців, підвищено науково-методичний рівень викладання навчальних дисциплін, активізовано наукові дослідження.

Матеріали 1996 року інформують про відзначення Черкаським державним університетом 75-річного ювілею, та подається інтерв'ю з ректором університету, професором Ф. Ф. Боєчком, який очолював його з 1979 року по 2000 рік. Публікації 1998 – 1999 років повідомляють про те, що на 10 факультетах університету підготовка фахівців велася за 24 спеціальностями. Особлива увага приділялася комп'ютерно-інформаційному забезпеченню навчального процесу. На кінець 1990-х років добре знаними в Україні, і за її межами стають наукові школи професорів А. М. Гусака, С. А. Жаботинської, В. Л. Омеляненка, М. Ю. Фонкіча, Т. С. Яценко.

Вміщено багато заміток та кореспонденцій про успіхи у змаганнях міжнародного та всеукраїнського рівнів спортсменів інституту. На спортивних аренах світу в різні роки свій навчальний заклад прославили: чемпіон Олімпійських ігор Андрій Хіміч, призер Олімпійських ігор Олександр Феденко, чемпіон Європи Валерій Дрибас, учасниця Олімпійських ігор Тетяна Стяжкіна та багато інших відомих спортсменів. Зокрема, у 1990-х роках значних успіхів досягли: жіночі баскетбольні команди «Гарт» та «Шовкоцвіт», волейбольна команда «Педінститут», студентська команда «Старт» з міні-футболу та ін.

У 2000 році один з редакційних матеріалів повідомляє про зміну керівництва в Черкаському держуніверситеті, на посаду ректора призначено А. І. Кузьмінського, під керівництвом якого кадровий склад зміцнів завдяки відкриттю нових напрямів аспірантури, створенню спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій з історії, функціонуванню 11 наукових шкіл, створенню науково-дослідного інституту селянства, Наукового центру шевченкознавчих досліджень, наукових лабораторій. 2001 року на шпальтах газети «Черкаський край» міститься інформація про відкриття в університеті літературно-краснознавчого музею «Літературна Черкащина» за ініціативи В. Т. Поліщука. Цього ж року університет святкує

80-річчя від дня заснування. Читачеві пропонуються інтерв'ю з ректором та стислі короткі відомості про його факультети.

Найбільшим визнанням в науково-освітньому просторі й формуванні національної еліти стало надання університету 21 серпня 2003 року статусу національного.

Матеріали спортивного напрямку займають вагоме місце на сторінках газети 2000-х років. Відзначилися успіхами спортсмени: Олександр Гречка, Віталій Хіміч, Олександр Косаткін, Валентин Дем'яненко, Олексій Калініченко, Олександр Стаднюк, Віталій Снесар, Олександр Безкопильний, Тетяна Мотрич, СК «Богдан» та ін. Кореспонденція 2005 року інформує читача про призначення на посаду ректора Черкаського національного університету професора, доктора філологічних наук В. Т. Поліщука, який очолював університет до 2007 року. Інформаційний матеріал 2006 року повідомляє про відзначення найстарішим вищим навчальним закладом Черкас – Національним університетом 85-річного ювілею.

У 2008–2009 навчальному році перелік напрямів в університеті доповнився спеціальностями: «державна служба», «інтелектуальна власність», «образотворче та декоративно-прикладне мистецтво», «інформаційні управляючі системи та технології», «початкова освіта», «дошкільна освіта» та ін. Спостерігається на газетних сторінках і інформація щодо матеріально-технічної бази університету, зокрема, відкрито санаторій-профілакторій «Едем», збудовано університетську церкву рівноапостольних Кирила і Мефодія, з'явилися спортивні майданчики для фізичного розвитку студентів, місця для відпочинку.

Публікації 2011 року повідомляють про відзначення колективом Національного університету його 90-річчя на чолі з ректором А. І. Кузьмінським. Цього ж року в університеті відкрито першу в області Спеціалізовану вчену раду із захисту кандидатських дисертацій за спеціальністю «українська література». Редакційні матеріали 2011–2015

років інформують також про новачі вступної кампанії в університеті, про призначення на посаду ректора О. В. Черевка. Упродовж 2014 року відкрито три нові спеціальності, військову кафедру, отримано ліцензію на підготовку іноземних студентів.

Публікації 1992 – 2015 років містять інформацію про зовнішні зв'язки університету з Уманським національним університетом садівництва, Уманським державним педагогічним університетом ім. П. Тичини, Уманським гуманітарно-педагогічним коледжем, Черкаським інститутом післядипломної освіти педпрацівників, Сумським державним університетом, та міжнародні зв'язки з університетами Польщі, Білорусії, Азербайджану, Канади.

Зустрічається чимало нарисів про викладачів та випускників університету (інституту), зокрема, Фані Непийводи, Андрія Хімича, Володимира Поліщука, Світлани Китової, Олександра Захаренка, Бориса Мінаєва та ін.

Нині Черкаський національний університет працює у сфері національно-патріотичного виховання, саме патріотизм спонукає його до розвитку.

Підсумовуючи, слід зазначити, редакційні матеріали про Черкаський національний університет на шпальтах газети «Черкаський край» мають джерелознавче значення, і є корисною інформацією для викладачів, студентів та всіх, кого цікавить повсякденність університету, який шанує традиції, творить сьогодення та крокує в майбутнє.

Література

1. «У нас в інституті – новий факультет» // Черкаський край. – 1994. – 19 липня (№ 81) [№ 17766]. – С. 3.
2. Андреева М. Олександр Черевко: В обох українських революціях провідною була ідея свободи для нації» / М. Андреева // Черкаський край. – 2015. – 20 листопада (№ 93) [№ 20026]. – С. 4.

3. Віргуш Н. Університет – це звучить гордо / Н. Віргуш // Черкаський край. – 1995. – 28 жовтня (№ 122) [№ 17956]. – С. 3.
4. Віргуш Н. Черкаський університет: елітний вуз європейського рівня. / Н. Віргуш // Черкаський край. – 2001. – 4 липня (№ 49) [№ 18581]. – С. 4–5.
5. Гончаренко Л. Тут витає дух Ковалевських і Ейнштейнів. Черкаському університету імені Богдана Хмельницького – 75 років / Л. Гончаренко // Черкаський край. – 1996. – 28 листопада (№ 132) [№ 18113]. – С. 3.
6. Даниленко О. Університети Черкащини підписали угоду про співпрацю / О. Даниленко // Черкаський край. – 2015. – 27 лютого (№ 16) [№ 19950]. – С. 4.
7. З олімпійським прицілом // Черкаський край. – 1996. – 13 лютого (№ 19) [№ 18000]. – С. 2.
8. Кривопишина К. Черкаси по мудрішали на ще одну вчену раду / К. Кривопишина // Черкаський край. – 2011. – 5 січня (№ 1) [№ 19526]. – С. 3.
9. Кривопишина К. Черкаси прийняли форум «Україна – Польща» / К. Кривопишина // Черкаський край. – 2011. – 1 червня (№ 41) [№ 19566]. – С. 7.
10. Новації вступної кампанії: всіх абітурієнтів зараховуватимуть у першу хвилю // Черкаський край. – 2015. – 13 лютого (№ 12) [№ 19946]. – С. 3.
11. Павлик С. Перебудова університету ім. Б. Хмельницького триває / С. Павлик // Черкаський край. – 2009. – 25 лютого (№ 15) [№ 19336]. – С. 3.
12. Сосновська Т. Газетний фонд (1817–1923) ХДНБ ім. В. Короленка / Т. Сосновська // Вісник книжкової палати. – 2000. – № 5. – С. 18–20.
13. Страшевич В. «Я вдячний спорту» / В. Страшевич // Черкаський край. – 1994. – 10 листопада (№ 128) [№ 17813]. – С. 6.
14. Університет імені Богдана Хмельницького став національним // Черкаський край. – 2003. – 29 серпня (№ 67) [№ 18798]. – С. 1.

Н. Г. Конджарян,
*зав. методичного відділу
наукової бібліотеки ім. М. Максимовича*

ЗАСТОСУВАННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАУКОВІЙ БІБЛІОТЕЦІ ІМ. М. МАКСИМОВИЧА ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК РОБОТИ

На всіх етапах розвитку суспільства інформаційні технології забезпечували обмін інформацією між людьми, колективами, відображали відповідний рівень й можливості систем реєстрації, збереження, обробки та передачі інформації в різних сферах діяльності людства.

Метою статті є обґрунтування моделі трансформації наукової бібліотеки ім. М. Максимовича як культурно-інформаційного центру та її роль в інформаційній структурі, розгляд основних аспектів формування інформаційних ресурсів, аналіз сучасного стану забезпечення бібліотеки інформаційними ресурсами, а також перспективи створення нових бібліотечних сервісів задля розширення бібліотечно-інформаційних послуг.

Відповідно до глобальних процесів інформатизації інноваційний розвиток бібліотек здійснюється на кількох рівнях: комп'ютеризації, автоматизації функціональних підсистем та інформатизації на базі системно-мережних інформаційних технологій. Оскільки кожен із рівнів утворює певні діяльнісні середовища, що мають свої ознаки, правила, завдання, матеріальну та змістовну частину, то без виконання завдань першого рівня неможливо перейти на наступний рівень функціонування і розвитку бібліотечної системи.

Варто підкреслити, що інформатизація професійної бібліотечно-інформаційної діяльності, яка полягає насамперед у збільшенні кількості спожитої, опрацьованої та якісно відтвореної інформації, визначає її інтелектуалізацію, тобто із розвитком процесів інформатизації в університетських книгозбірнях відбувається поглиблення інтелектуалізації бібліотечної професії [2 ; 19].

Сьогодні поєднання традиційних та електронних ресурсів визначає якісні показники розвитку бібліотеки, а задоволення інформаційних потреб користувачів у сучасній вузівській бібліотеці є лакмусовим папірцем її роботи. Слід наголосити, що наш читач, насамперед, студент, викладач – це молода сучасна людина, яка має у своєму розпорядженні різні гаджети, вільно володіє комп'ютером. Інформаційні потреби такого користувача не повинні обмежуватися тільки традиційним обслуговуванням у бібліотеці.

Майже кожна бібліотека готує електронні довідки, пропонує доступ до повнотекстових баз даних, надає для користувачів доступ до Інтернету через Wi-Fi, створює власні веб-сайти, тощо. І наукова бібліотека ім. М. Максимовича не виняток.

В інтересах користувача ми постійно шукаємо нові підходи до процесу обслуговування, вдосконалюємо свою діяльність, постійно розширюємо спектр бібліотечно-інформаційних послуг, форми й зміст роботи з метою забезпечення повноти, доступності й оперативності інформації.

Ми запитуємо себе, чого хоче читач? Він хоче швидко одержувати всю необхідну інформацію у комфортних умовах. Мати доступ до інформації з будь-якого комп'ютера, планшета чи телефона. Можливість працювати в електронному каталозі і мати доступ до повнотекстових ресурсів, до світових баз даних [5 ; 4].

Яких бібліотечних послуг насамперед потребує читач на сучасному етапі?

1. Можливість пошуку в електронному каталозі бібліотеки й здійснення електронного замовлення, в тому числі віддаленого (в локальній мережі навчального закладу та через мережу Інтернет, on-line).
2. Можливість доступу до повних текстів видань, які є у бібліотеці й одержання електронної копії документа.

Тому необхідним чинником стало створення на базі наукової бібліотеки єдиного інформаційно-освітнього простору, який включає

сукупність технічних, програмних, телекомунікаційних і методичних засобів, що дозволяють застосовувати в освітньому процесі нові інформаційні технології і здійснювати збір, зберігання і обробку даних системи освіти. Єдиний інформаційно-освітній простір здійснює підтримку освітнього процесу і автоматизацію управлінської діяльності, забезпечує підвищення якості освіти і будується на основі розвитку ІКТ компетенцій адміністрації, викладачів та студентів. Інформаційний простір буде ефективним, якщо він стане відкритим для користувача, що в свою чергу надасть можливість реалізувати узгоджені інтереси його на комплексній і системній основі.

Єдиний інформаційний простір повинен складатися з таких головних компонентів:

1) інформаційні ресурси (ІР), що містять дані, відомості та знання, зафіксовані на відповідних носіях інформації — бази і банки даних, усі види архівів, системи репозитаріїв, електронних бібліотек, сховищ і т. ін.;

2) організаційні структури (наприклад Web-сайти, сторінки, портали), що забезпечують функціонування та розвиток єдиного інформаційного простору, зокрема, збір, обробку, зберігання, розповсюдження, пошук і передачу інформації;

3) засоби інформаційної взаємодії користувачів і бібліотеки, що забезпечують їм доступ до інформаційних ресурсів на основі відповідних інформаційних технологій, і які включають програмно-технічні засоби і організаційно-нормативні документи. Наша мета – стати активним учасником єдиного інформаційного простору і залучити наших користувачів до цього процесу.

Отже, інформатизація бібліотек ВНЗ – це оптимальні умови для задоволення інформаційних потреб вищої школи. І тому впровадження інформаційних технологій в усі процеси бібліотечної діяльності, забезпечення вільного доступу до різних інформаційних ресурсів, а також

до ресурсів бібліотеки через мережу ІНТЕРНЕТ – наш пріоритетний напрямок роботи.

Електронні інформаційні ресурси наукової бібліотеки ім. М. Максимовича можна представити комплексом електронних об'єктів:

- електронні публікації
- електронні документи
- електронні колекції
- електронні бібліотеки

Сучасний електронний каталог НБ ЧНУ ім. Б. Хмельницького містить 10 баз даних: каталог книг, каталог дисертацій, каталог авторефератів дисертацій, картотеку періодичних видань, каталог повнотекстових документів та документів на електронних носіях, аналітичну картотеку статей книг, аналітичну картотеку статей періодичних видань та ін. На даному етапі бази даних електронного каталогу бібліотеки містять близько 273 тис. записів.

Рис. 1. Розподіл інформаційних ресурсів за видами

Із них сегмент електронних документів (книги, журнали) складає 44%, електронні публікації (статті у наукових журналах, збірниках) складають – 21%, електронні колекції (рукописи, праці викладачів, рідкісний фонд) – 30%, електронна бібліотека (повнотекстові видання) – 5%

Створення записів здійснюється відповідно до технологічних інструкцій. Сформовано електронний масив пошуку «Персоналія», «Викладачі Черкаського національного». Кожен підручник, науковий збірник чи науковий журнал проходить детальну обробку.

На сьогоднішній день наукова бібліотека ім. М. Максимовича пропонує своїм користувачам різноманітні **сервіси**, які доступні як із локальної мережі, так і через мережу Інтернет.

Електронна бібліотека, створенням якої з 2009 року займається наукова бібліотека університету може стати підґрунтям формування інформаційно-предметного середовища, який стане надійним помічником студенту в навчанні та в науковій діяльності. Крім того, сучасний Веб-механізм надає можливостей для своєчасного розповсюдження наукових знань. Електронна бібліотека повнотекстових документів налічує 12335 записів. Це: підручники, навчальні посібники, монографії, збірники наукових статей тощо. Доступ до них можливий тільки з локальної мережі.

Крім документів на електронних носіях, повних текстів підручників, посібників, які надходять з різних джерел, дуже необхідною важливою складовою частиною сучасної бібліотеки стає електронна база повнотекстових наукових, методичних та навчально-методичних видань, авторами яких є викладачі нашого університету – інституційний репозитарій.

Інституційний репозитарій – це мережевий сервіс для зберігання, систематизації й управління цифровими колекціями інтелектуальних продуктів університетської спільноти [1 ; 4].

Фонд інституційного репозитарію містить:

- електронні видання навчально-методичного призначення, розроблені викладачами та співробітниками університету для організації навчального процесу і є власністю авторів ЧНУ ім. Б. Хмельницького;

- електронні аналоги (копії) друкованих видань, які видані викладачами та співробітниками університету і є власністю університету;

- електронні видання – аналоги друкованих видань із фонду наукової бібліотеки, створені із застосуванням методів сканування текстів;

- електронні видання матеріалів конференцій ЧНУ та публікації електронних журналів університету.

Університет визначає ступінь доступності зазначеної бази даних:

- необмеженого мережевого доступу (матеріали користувацького фонду, доступні через глобальну мережу);

- обмеженого доступу (матеріали користувацького фонду, доступні через локальні та корпоративну мережі).

Разом із тим, як це не прикро визнавати, бібліотека у своїй роботі постійно стикається з проблемами, пов'язаними з використанням повнотекстових ресурсів. З одного боку, йдеться про захист інтелектуальної власності й авторського права [3 ; 26], з іншого – про доступність інформації. На шляху від інформаційного суспільства до суспільства знань ці проблеми треба вирішувати тільки у правовому полі. Оскільки мова йде про тиражування об'єктів інтелектуальної власності, їх використання строго регламентоване міжнародними законами. Тільки після закінчення терміну дії авторського права об'єкт інтелектуальної власності переходить у суспільне надбання і може розповсюджуватися з будь-якою метою. Закон України «Про авторське право і суміжні права» охороняє особисті немайнові права і майнові права авторів наукових праць. Тому створювати оцифровані копії документів та представляти на сайтах твори сучасних авторів без укладання відповідних угод із законними правовласниками

неприпустимо. Викладачі ВНЗ, які є авторами монографій, навчальних посібників, можуть передавати авторські права на електронну версію бібліотеці для використання тільки в освітніх цілях. На жаль, викладачі нашого вузу не досить активно погоджуються на співпрацю, не розуміючи, що створення відкритих повнотекстових ресурсів (з дотриманням авторського права), подання їх у ЕК, вільний доступ до них сприяє розвитку не тільки бібліотеки як ресурсного центру дистанційної освіти, а й розвитку навчального процесу взагалі, що співвідноситься з тенденціями і стратегіями розвитку університету. Для ефективного навчання, насамперед, необхідна тісна співпраця ректорату, викладачів та бібліотекарів задля інтеграції електронних освітніх ресурсів, забезпечення ефективної навігації в їх межах і доступу до них незалежно від місця знаходження користувача.

Крім зазначених матеріалів бібліотека пропонує користувачам доступ до різноманітних баз даних, світових та вітчизняних інформаційних ресурсів, таких як «Портал сучасних педагогічних ресурсів», «SCRIBD» – найбільша електронна бібліотека у світі, «OpenBook» – проект з безкоштовного онлайн-доступу до творів класиків української літератури, «Sci-EP» – повнотекстова база світових наукових журналів та інші. Також час від часу на нашому сайті з'являється інформація про різноманітні тестові он-лайн-доступи до наукових журналів, повнотекстових видань.

Сервіс МБА – міжбібліотечний абонемент пропонується в бібліотеці як в традиційній так і в оновленій електронній формі. Служба електронної доставки документів з успіхом працює з 2013 року. Усі зареєстровані користувачі можуть безкоштовно отримати електронною поштою статті з періодичних видань, наукових збірників, фрагменти з книг та документів, які знаходяться у фонді нашої бібліотеки.

Безкоштовне користування бездротовим інтернетом Wi-Fi дає можливість працювати в будь-якому місці та користуватися послугами

бібліотеки. А наш сайт – є провідником, навігатором, основним джерелом інформації про останні новини, події та нові послуги.

Активно впроваджуються інформаційні технології у бібліотечні процеси. Майже усі ланки бібліотечної діяльності, починаючи з комплектування фонду повністю відбуваються в автоматизованій формі.

Сьогодні бібліотекар – це високопрофесійна людина, яка добре володіє як традиційними, так і інноваційними методами бібліотечної роботи, добре орієнтується в ІТ-технологіях. За допомогою автоматизованої бібліотечної системи ІРБІС, в якій працює майже 55% співробітників впроваджено систему електронного бібліотечного обліку, зберігання та обслуговування. Електронна картотека «Книгозабезпечення» дає можливість слідкувати за поповненням навчальної літератури, проводити аналіз її забезпечення на різних дисциплінах, спеціальностях, інститутах.

Наприкінці хочу зазначити, що важливу роль для виявлення перспективи розвитку наукової бібліотеки як медіа-центру має аналітична діяльність, аналіз існуючої практики, рівня роботи бібліотеки, моніторинг читання та користування електронними й Інтернет-ресурсами. Використання ІКТ значно спрощує моніторинг читацької активності. З метою одержання розширеної інформації про потреби читачів, ступінь їхнього задоволення бібліотекою було проведено моніторинг, а також здійснено аналіз анкетування користувачів бібліотеки для виявлення пріоритетів у використанні інформаційних ресурсів.

В результаті моніторингу було виявлено, що основною метою звернення до електронних ресурсів та послуг бібліотеки для 94% респондентів є навчання. 86% респондентів активно користуються електронними каталогами бібліотеки, 60% опитаних мають повний доступ до інформаційних ресурсів, 57% вказали на оперативність надання інформації, 82% читачів задоволені якістю та інформаційною наповненістю сайту. Але 100% опитаних вказали, що на комфортній роботі у бібліотеці

негативно позначається відсутність ксерокса, сканера для користувачів. Отже, нам є ще над чим працювати.

Світ змінився. Бібліотеки в світі, який змінюється, також змінилися. Тож наукова бібліотека Черкаського національного готова втілювати у життя усі інновації, виконувати свою місію формування високоосвіченого суспільства, побудованого на знаннях. Для університету, особливо для національного, важливе забезпечення якості вищої освіти, а тому повинен бути дуже важливий рівень розвитку його бібліотеки - надійного помічника в здійсненні цієї благородної мети.

Література

1. Вараксіна Н. Створення галузевої електронної бібліотеки у Державній науково-педагогічній бібліотеці ім. В. О. Сухомлинського / Н. Вараксіна // Бібліотечний вісник. – 2013. – № 5. – С. 3–9.
2. Колесникова Т. Впровадження інноваційної моделі бібліотеки університету як чинник глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії / Т. Колесникова // Вісник книжкової палати. – 2013. – № 1. – С. 19–24.
3. Красовицький О. До питання реформ у бібліотечній галузі / О. Красовицький // Бібліотечна планета. – 2015. – № 4. – С. 25–27.
4. Любаренко Л. Нові інформаційні технології в публічних бібліотеках України (за результатами загальнодержавного дослідження, проведеного НПБУ в 2014-2015 рр.) / Л. Любаренко // Бібліотечна планета. – 2015. – № 4. – С. 9–14.
5. Онищенко О. Проблеми адаптації бібліотек до умов цифрової культури / О. Онищенко // Бібліотечний вісник. – 2015. – № 6. – С. 3–7.
6. Сошинська Я. С. Друковані та електронні ресурси: ступінь прихильності користувачів / Я. С. Сошинська // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2010. – Вип. 1 : Всеукраїнський інформаційний ресурс з питань психолого-педагогічної науки і освіти: сучасний стан та шляхи розвитку. – С. 118-130.

Л. М. Мальована,
зав. відділу обслуговування
наукової бібліотеки ім. М. Максимовича

**ЦІННІСТЬ РЕТРОВИДАНЬ У ФОНДАХ
НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. М. МАКСИМОВИЧА
ДЛЯ ІСТОРІЇ ТА СЬОГОДЕННЯ
ЧЕРКАСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМ. Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

Сьогодні наукова бібліотека ім. М. Максимовича має безцінний фонд рідкісних книг і періодичних видань (понад 1500 примірників). Інтерес соціуму до ретровидань зростає з кожним днем. Книгу, що побачила світ двісті-триста років тому, ми сприймаємо з іншим почуттям, ніж ту, яка щойно вийшла з друкарні. Така книга є пам'яткою книгодрукування, бібліографічною рідкістю й має величезну історико-культурну цінність.

У фонді бібліотеки є 253 примірники рідкісних книг з фізико-математичних та природничих наук, 46 назв книг з філософії, 17 назв книг з психології, 5 назв книг з логіки, 49 назв книг з педагогіки, та ін.

Джерелом надходжень рідкісних книг до бібліотеки Черкаського педтехнікуму – Інституту соціального виховання – Інституту народної освіти – Державного педагогічного інституту – Державного університету – національного університету (а саме так називався наш університет з часу його заснування до сьогодення) були книгозбірні різних навчальних закладів: Золотоніської земської чоловічої гімназії, Черкаської чоловічої гімназії, Черкаської учительської семінарії, Черкаського духовного училища, Вінницького реального училища, Вінницької електромехпрофшколи, Вовчанської жіночої гімназії. Також поповнювали наш фонд в той час цінні видання із книжкових магазинів Н. Я. Оглобліна в Києві, В. Ф. Лук`янченка в Харкові, Южноруського магазину І. І. Дінтера, з бібліотеки Я. Ф. Федорова в Черкасах.

Крім того, до складу фонду ввійшла література з приватної бібліотеки графа Бобринського французькою, англійською, німецькою та латинською мовами, а також повне зібрання творів мовою оригіналу французького просвітителя Вольтера. Це було початком зародження нинішньої наукової бібліотеки університету.

Гордістю бібліотеки є зразки видавничої продукції видатних друкарських фірм того часу: типографій Брокгауза та Ефрона, Ситіна, Мамонтова, Стасюлевича, Тихонова у Москві та Санкт-Петербурзі, Ковалевського – у Варшаві, Брейтигама – у Харкові, Ковальова – у Херсоні, типографія Імператорської Академії Наук у Санкт-Петербурзі; книжкових видавництв: Кавказького учбового округу в Тифлісі та «Буревісник» в Одесі.

Великою популярністю у викладачів, аспірантів та студентів нашого університету користуються рідкісні примірники зібрання творів в 12-ти томах філософа Е. Ренана, видання вибраних промов Т. Цицерона (1871-1895 рр.), «Одиссея» Гомера (1893), ілюстроване зібрання праць Ч. Дарвіна (1907), «Жизнь животных» Брема в 3-х томах (1896 р.). У складі фонду бібліотеки перебувають раритетні видання: «Энциклопедический словарь» Брокгауза та Ефрона (1903), педагогічні праці К. Ушинського (1873, 1879, 1908 рр.), художні твори французьких, німецьких та англійських авторів мовою оригіналу.

Є й книга-рекордсмен – Часослов 1891 року видання, надрукований в Синодальній типографії у Москві. У фонді зберігаються видання відомого книговидавця і книготорговця Адольфа Федоровича Маркса (1838-1904), який широко практикував випуск ряду безплатних додатків до свого журналу «Нива». Серед них були твори видатних російських і зарубіжних письменників, які завдяки дешевизні видань розповсюджувались великими тиражами. Найбільш відомі видання фірми А. Маркса – збірники творів Буніна, Андрєєва, Гоголя, Гейне, Ібсена, Мольєра та інших.

Також у нас зберігаються цінні періодичні видання «Вестник воспитания», «Киевская старина» з 1882 р., «Народная школа» з 1879 р., «Педагогический листок» з 1900 р., «Семья и школа» з 1872 р. і галузеві наукові журнали серії фізичних, хімічних, біологічних та математичних наук, літературні та мовознавчі журнали 20—40-х років ХХ століття. Наприклад: «Известия АН СССР. Серия Биологическая и Химическая» з 1937 р., «Серия Физическая и Математическая» з 1940 р., «Литература в школе», «Литературный критик» з 1936 р. та ін.

Наразі ведеться активна робота по введенню рідкісних видань до електронної бази даних наукової бібліотеки ім. М. Максимовича, хронологічні межі яких вимірюються кінцем ХVІІІ—початком ХХ століття.

Отже, за результатами дослідження фонду рідкісних книг та ретроперіодики, який зберігається в науковій бібліотеці ім. М. Максимовича, можна зробити такий висновок. Рідкісні книги ХVІІІ-ХІХ ст. та журнальні видання 20-40-х років ХХ ст. містять цікавий джерелознавчий матеріал, яким завжди користувались і нині користуються викладачі та студенти для написання своїх наукових робіт протягом всієї 95-річної історії Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького.

Література

1. Ковальчук Г. І. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах / Г. І. Ковальчук. – К. : НБУВ, 2004. – 644 с.
2. Голиш Г. М. Черкаський педагогічний інститут на шпальтах газети «Черкаська правда» 1954-1991 рр. / Г. М. Голиш, О. В. Ільченко. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – 208 с.
3. Жданова Р. Інформація про навчальну книгу ХVІІІ – початку ХХ століття з фондів бібліотек України – підґрунтя для створення сучасного українського підручника / Р. Жданова // Вісник Книжкової палати України. – 2007. – № 10. – С. 12–13.
4. Васьківська О. Друкована книжкова продукція видана на терені України у 1917 році / О. Васьківська // Вісник Книжкової палати України. – 2010. – № 12. – С. 25–28.

В. І. Онопрієнко,
*зав. відділу інформаційних технологій
наукової бібліотеки ім. М. Максимовича*

Web-САЙТ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. М. МАКСИМОВИЧА: ВІД СТВОРЕННЯ ДО СЬОГОДЕННЯ

Сучасні бібліотеки перетворюються зі звичайних для нас структур в інформаційні центри, які функціонують не лише в традиційних формах, це спричинено ще й тим, що все більше користувачів надають перевагу електронному документу над традиційним. Тому перед сучасними бібліотеками постало завдання створити умови, які б задовольнили такий тип інформаційних користувачів. Рішення було просте – створити веб-сайт бібліотеки.

Веб-сайти дають виняткову можливість бібліотекам розширювати свою діяльність, охоплюючи все більшу кількість користувачів, а також презентувати себе та свої здобутки, створюючи собі позитивний імідж. Перевагою веб-сайтів є те, що бібліотеки можуть не лише краще забезпечувати інформаційні потреби користувачів, а й швидше, у зручних для них умовах (сидячи, чи, навіть, лежачи вдома) отримувати консультації від працівників бібліотеки.

Основне завдання сучасної бібліотеки навчити орієнтуватися у великому потоці інформації, швидко знаходити і виділяти головне, задовольнити інформаційні потреби суспільства. Тому необхідно модернізувати роботу бібліотеки, адже змінюється не тільки суспільство, а й роль самого бібліотекаря, його підхід до обслуговування читачів. Виникає потреба у оволодінні комп'ютером як засобом інформації, який підвищує рівень медійної грамотності працівника бібліотеки. Роль бібліотекаря у навчально-виховному процесі щораз збільшується, але не потрібно забувати, що збільшуються й вимоги до працівника бібліотек. Сучасний бібліотекар повинен мати навички роботи з текстовим редактором та

мережею інтернет. Він постійно займається самоосвітою, самовдосконаленням, підвищенням кваліфікації. Сьогодні вже мало мати доступ до Інтернету для того, щоб надавати своїм користувачам можливість користуватись чужими ресурсами, потрібно ще пропонувати свої [1, 4-6].

Наша бібліотека отримала завдання створити свій власний продукт – свій сайт в Інтернеті.

Що ж це за поняття – веб-сайт, веб-сторінка? Наскільки складно і наскільки просто відкрити свій веб-сайт? Сьогодні наша бібліотека має можливість поділитись досвідом у вирішенні цих питань. Веб-сторінка – це документ, або сукупність документів, об'єднаних у сайт і пов'язаних однією темою. Веб-сторінка бібліотеки висвітлює інформацію, яка є цікавою і корисною для читачів. Це може бути інформація про фонди, літературу, каталоги, картотеки, режим роботи, правила користування бібліотекою, тематичні заходи, книжкові виставки, інформаційні послуги, що надає бібліотека користувачам [2].

Звичайно, розробка сайту — це велика робота. На той момент, а це було в середині 2008 року сайту в нашій бібліотеці не було і спільними зусиллями було створено сайт з декількох HTML сторінок, а саме: «Головна», «Історія», «Сьогодні», «Структура», «Контакти», «Сторінка читача». Тепер будь-який читач зможе завітати на нашу сторінку і ознайомитись з бібліотекою, її роботою, новинами, ресурсами та послугами.

Починаючи з 2010 року виявилася проблема в структурі сайту в тому, що при розростанні кількості документів його підтримка по важкості зростає гіперболічно. Тому дирекцією бібліотеки було вирішено створити сайт на системі керування вмістом Joomla, яка забезпечить створення масиву сторінок з підтримкою бази даних.

Робота над сайтом розпочинається з визначення головної мети, того, для чого він буде існувати [3].

Для основи сайту обрали систему керування вмістом Joomla. Це універсальна система керування вмістом для публікації інформації в інтернеті. Підходить для створення маленьких і великих корпоративних сайтів, інтернет порталів, онлайн-магазинів, сайтів спільнот і персональних сторінок.[4]

Наразі сайт має привабливий дизайн, а саме: сумісна кольорова гама, яскраві картинки в меню та слайдер зображень.

З моменту переходу на систему керування вмістом сайт стрімко почав набирати кількість відвідувань (рис. 1). Було розміщено багато матеріалів, документів та статей, які користуються й досі популярністю у користувачів. Як бачимо на діаграмі, зі зростанням кількості матеріалів та послуг на сайті – пропорційно зростає і відвідуваність сайту.

Рис. 1. Кількість відвідувань сайту бібліотеки за попередні роки

Більш детальна статистика відвідувань сайту за останній рік зображена на рисунку 2:

Рис. 2. Графік основних показників відвідуваності

Сайт містить віджети, які відображають погоду в Черкасах та календар свят та подій (рис.3).

Рис. 3. Віджети «Календар» та «Погода»

Два види меню дають можливість виділити сторінки на які потрібно звернути увагу, наприклад, віртуальна довідка, нові надходження та електронний каталог винесені в меню під слайдером зображень для швидшого їх знаходження користувачем. Меню, що нижче, містить посилання на наступну інформацію: про бібліотеку, сторінку читача, видавничу діяльність бібліотеки, публікації працівників наукової бібліотеки, цікаві зустрічі, віртуальні виставки, науково-просвітницькі заходи, електронний каталог, депозитарій праць викладачів, електронні версії журналів нашого університету, електронні ресурси з інших джерел, обмінний фонд, періодичні видання, МБА, віртуальна довідка та тематичні списки літератури. Всі види меню мають просту структуру і не мають підпунктів меню, що спрощує орієнтування на сайті, бо вся інформація, яка є на сайті відображена в пунктах меню з відповідними яскравими зображеннями.

Як бачите, з часом сайт значно збільшив кількість сторінок та пропонує різноманітні інформаційні послуги.

Окремо хотілося б розглянути репозитарій, який містить повнотекстові електронні праці викладачів університету. Eprints пакет вільного/відкритого програмного забезпечення для побудови архівів відкритого доступу сумісних з протоколом ініціативи відкритих архівів для отримання мета-даних. Він є тим самим ресурсом, який відрізняє нашу бібліотеку від інших, надає публікаціям широкого розповсюдження в Інтернет мережі [5].

Таким чином, в майбутньому бібліотека бачить сайт, як інформаційний портал, який надає всю необхідну інформацію користувачам дистанційно. Але не слід забувати й про традиційну книгу, адже з нею приємніше працювати і при непередбачуваних ситуаціях вона залишається основним джерелом інформації.

Література

1. Онищенко О. Проблеми адаптації бібліотек до умов цифрової культури / О. Онищенко // Бібліотечний вісник. – 2015. – Вип. 6. – С. 3–7.
2. Веб-сайт [Електронний ресурс] // Вікіпедія : електронна енциклопедія : Web-сайт. – Ел. текст. дані. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Веб-сайт>. – 20.02.2016 р.
3. Філіпова А. Питання змісту бібліотечних веб-сайтів в Інтернеті / А. Філіпова // Бібліотечна планета. – 2008. – № 3. – С. 12–15.
4. Joomla [Електронний ресурс] // Вікіпедія : електронна енциклопедія : Web-сайт. – Ел. текст. дані. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Joomla>. – 20.02.2016 р.
5. Eprints [Електронний ресурс] // Вікіпедія : електронна енциклопедія : Web-сайт. – Ел. текст. дані. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Eprints>. – 20.02.2016 р.

В. В. Пономаренко,
заступник директора
наукової бібліотеки ім. М. Максимовича

**НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМЕНІ МИХАЙЛА МАКСИМОВИЧА –
ПРОВІДНИЙ ДУХОВНИЙ ОСЕРЕДОК
ЧНУ ІМ. Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

*Бібліотеки – це той храм,
де завжди народжується
і зберігається духовність.*

Василь Сухомлинський

Просвітництво і духовна культура формуються в суспільстві разом з накопиченням досвіду поколінь, що передається, зберігається і збагачується новими надбаннями людства. Важливу роль у цьому процесі відіграє саме освіта, зокрема освітні заклади і їх інформаційні скарбниці – бібліотеки.

Сьогодення ставить перед закладами освіти конкретні завдання, які полягають не лише у наданні ґрунтовних знань з певних предметів, але й у формуванні різнобічно розвиненої, духовної, морально зрілої особистості, готової відповісти на виклики сучасного життя [1 ; 161-162].

Метою мого повідомлення є розкриття важливих аспектів культурно-просвітницької роботи наукової бібліотеки. Її складові сприяють розвитку й вихованню моральних якостей особистості, розвивають почуття гуманізму, орієнтації на українську культуру, мову, національно – патріотичні традиції, формує у молоді позитивне ставлення до загальнолюдських цінностей та залучає до читання якісної літератури.

Особливе місце у прищепленні моральних і духовних цінностей, розкритті та пропаганді фондів наукової бібліотеки ім. М. Максимовича ЧНУ ім. Б. Хмельницького посідають різнопланові і багатогранні книжково-ілюстративні виставки, огляди літератури, бесіди, презентації книг, відеолекторії, екскурсії, творчі зустрічі, Дні інформації. При плануванні і організації виставок та просвітницьких заходів беруться до уваги ювілейні і знаменні дати, враховується тематика наукових конференцій, які проходять

в університеті, значимі у житті суспільства і країни події року, тощо. Культурно-просвітницька робота постійно проводиться в тісному контакті із студентами та викладачами університету. Серед особливих завдань наукової бібліотеки згідно з «Концепцією виховання дітей та молоді в національній системі освіти» – є завдання формування духовності особистості і всебічного розвитку фахівця [2].

Завжди актуальними у науковій бібліотеці імені Михайла Максимовича є традиційні методи культурно-просвітницької роботи – виставки, що розкривають духовну культуру особистості, звичаї і традиції нашого народу, національний характер. Так, до прикладу, у 2015 році у рамках проекту відзначення 420-ї річниці від дня народження визначного державотворця, дипломата, славетного гетьмана України Богдана Хмельницького відділ культурно-просвітницької роботи підготував цикл виставок під назвою «Гетьман Богдан Хмельницький – творець Української козацької держави»:

- «Богдан Хмельницький – видатний полководець та патріот України»;
- «Богдан Хмельницький – державотворець та військовий діяч»;
- «Національно-визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького»;
- «Богдан Хмельницький в історії України»;
- «Жінки славетного гетьмана: цікаві факти».

У час, коли наша молода незалежна держава переживає нелегкі часи становлення, шліфування волі, духовних цінностей, спрямованих на виховання справжніх патріотів, бібліотека має всебічно популяризувати і підтримувати втілення в життя ідей національної самосвідомості та великої любові до власного народу, країни. Порушуючи ці проблеми, бібліотека має використовувати наочну рекламу не лише під час організації книжкових виставок, а й в ході проведення масових заходів. Яскравим свідченням цьому є ряд заходів, проведених спільно з ННІ, факультетами, присвячених

національно-визвольним змаганням: «Пам'ятай про героїку Крут!». Студенти навчально-наукового інституту іноземних мов, економіки і права, ФОПІУСу активно долучилися до справи патріотичного виховання і глибокого вивчення історії власного народу. Перегляд фільму з документальним наповненням, змістовна виставка, міні-лекція працівника бібліотеки надзвичайно зацікавили молодь. Питання, які виникали під час перебігу заходу свідчили про свідому громадянську позицію і обізнаність у історичних подіях країни.

Поезія класика новітньої української поезії, громадського діяча, академіка Національної академії наук України Бориса Ілліча Олійника завжди сучасна. 80-річний ювілей – показник мудрості, а в творчості – зрілого пера. Студенти університету з великим задоволенням переглянули презентацію про творчий і життєвий шлях Бориса Ілліча «Поет мислячий, гострий, глибокий», виставку творів та прослухали цікаву і змістовну розповідь бібліотекарів.

Значне місце в процесі виховної роботи належить спілкуванню бібліотекаря зі студентом. Саме спілкуванню, яке базується на принципах партнерства, взаєморозуміння та поваги. Адже трансформація суспільного ладу зумовлює глибоку кризу духовності. Для її викорінення необхідна спільна невпинна співпраця, яка веде до самовдосконалення, збагачення інформаційного багажу, постійного творчого пошуку бібліотекаря.

Працівники наукової бібліотеки ім. М. Максимовича гідно репрезентують її діяльність на загальноуніверситетському рівні. Не чекаючи викликів часу, самі шукають складові успіху для досягнення мети як провідного осередка культури й духовності.

Стали популярними серед користувачів нашої книгозбірні нові методи роботи з користувачами: цікаві й незвичні заходи по відзначенню Міжнародного дня чаю, Щастя, Радості, Поезії, підкріплені смачними частуваннями та сувенірами. Здавалося б, буденні речі, а настільки захопили

наших студентів, що ті залишали вдячні відгуки і фотографувалися на згадку, пропонуючи бібліотеці і надалі працювати так креативно і самовіддано.

Певною мірою покращило роботу сектору культурно-просвітницької роботи використання мультимедійних ресурсів. Відеолекторії з переглядом фільмів, приурочених до знаменних дат, подій в історії України, презентацій та використання звукових фонограм, художніх репродукцій, підсилюють ефект виховання студентської молоді.

Розгорнуті на сайті бібліотеки тематичні віртуальні виставки не залишають нікого байдужим:

- «Вічна пам'ять загиблим, слава – героям»;
- «До Міжнародного дня Голокосту»;
- «Наукова палітра ЧНУ ім. Б. Хмельницького»;
- «Україна у світі наукових відкриттів»;
- «До 365-річчя від дня утворення Української козацької держави».

Документальна наповненість книжкових виставок, презентації, брейринги, літературні квести, лекції, бесіди, години пам'яті, зустрічі з відомими особистостями краю, України – це неповний перелік форм і методів культурно-просвітницької роботи наукової бібліотеки.

Створенню позитивного іміджу та затребуваності бібліотеки сприяли заходи з нагоди професійного свята – Всеукраїнського дня бібліотек. Блок заходів: «Бібліотека – відкритий доступ до кожного користувача», покликаних відновити колишній інтерес до книги, зацікавити читача інноваційними методами, проходив вперше. Орієнтування сучасної молоді на аудіовізуальну інформацію допомогло нам змінити формат подачі матеріалів: відеопрезентація «Усі дороги ведуть до бібліотеки» у вестибюлі університету, основним завданням якої було коротко і образно розповісти про бібліотеки світу, викликала жвавий інтерес студентів і викладачів.

Тематичні викладки «Гаряча десятка: 10 найкращих художніх творів», гумористична гра «Запитай у бібліографа», виставка фонду рідкісних видань «Бібліотечні раритети – вісники старовини» – це далеко не повний перелік заходів, які стали приємним відкриттям для наших користувачів.

Наукова бібліотека не залишилася осторонь такої хвилюючої і трагічної сторінки в історії нашої держави, як Революція Гідності на Майдані та розгортання військових подій в зоні АТО. Серед учасників цих подій багато черкашан, зокрема студентів університету. Силами працівників сектору культурно-просвітницької роботи було розгорнуто експозиції, тематичні викладки, які відтворюють ці трагічні сторінки в історії України:

- «Миттєвості війни на Сході»;
- «Небесна сотня – ви тепер святі»;
- «Україна – територія Гідності й Свободи».

Діяльність наукової бібліотеки впродовж 2015 року була спрямована на виховання високих моральних цінностей. Засідання «Клубу цікавих зустрічей» наукової бібліотеки і надалі збирає непересічних особистостей краю. Об'єктом чергової презентації творчого доробку стала книга кандидата історичних наук, відомого краєзнавця Степана Горошка «Тріумф сучих синів», де автор розкрив власне бачення трагедії українського селянства в 1929-33 років у контексті історії. Джерельною базою цієї наукової розвідки стали нововиявлені архівні документи і матеріали, а також спогади й свідчення очевидців голоду 1932-33 років. До участі у презентації були запрошені студенти навчально-наукового інституту історії і філософії, і учні школи-гімназії №31, які вступили з автором в цікавий діалог.

У стінах нашої книгозбірні вперше відбулося знаменне дійство – нагородження лауреатів премії імені Михайла Максимовича за краєзнавчі дослідження. Директор департаменту інформаційної діяльності та

комунікацій з громадськістю ЧОДА С. Л. Пасічник вручив премії переможцям в двох номінаціях: індивідуальній М.І. Борщу за працю «З вершин славетних Черкащан. Краєзнавчі нариси, вірші, поеми» та в номінації авторський колектив Н. В. Кукса та Я. Л. Діденко за працю «Чигиринщина в подорожніх нотатках відомих особистостей ХІХ – ХХ століття». Директор наукової бібліотеки імені Михайла Максимовича Голиш Г. М. був удостоєний звання «Почесний краєзнавець України». Окрасою заходу став гурт «Барви», у виконанні якого прозвучало кілька пісенних дарунків. Розлогу і колоритну виставку про славетних земляків та історію рідного краю підготували працівники сектору культурно-просвітницької роботи наукової бібліотеки.

Національно-патріотичне виховання є складовою виховного процесу роботи бібліотеки та університету, головною метою якого є набуття студентами соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємовідносин, формування особистісних рис громадянина Української держави. Василь Андрійович Симоненко – непересічна особистість, доля якого навіки вписана в історію українського народу своєю стійкою і сміливою громадянською позицією. Наукова бібліотека провела цикл заходів ознаменованих назвою «Лицар нескореного покоління», присвячених 80-річчю від дня народження витязя української поезії, журналіста, діяча руху опору, відомого шістдесятника. В стінах книгозбірні пройшли конкурси читців Симоненківської поезії серед студентської молоді під гаслом «Незгасна зоря України». Назавжди вкарбуються в свідомість кожного українця полум'яні рядки безсмертної поезії незламного борця за незалежність.

Наукова бібліотека не залишилася осторонь відзначення 70-ї річниці з дня Великої Перемоги. «Слава переможцям, вічна слава загиблим» – саме під таким гаслом зібрала книгозбірня ветеранів та дітей війни. Ті далекі

події 1941-1945 років дуже тісно перегукуються з сучасним перебігом так званої «гібридної» війни на Сході України. Гинуть люди, молоді хлопці, гине справжній цвіт нації, знищуються підприємства, руйнуються сім'ї, нівелюється духовність. Про все це з великим болем говорили сивочолі ветерани. Вони плекають щирю надію на те, що ще матимуть можливість радіти мирному небу над головою. Відрадою для кожного з них стали рядки поезій, написаних студентами університету. А мелодії тих літ нагадали шановним гостям їх молоді буремні роки. Наостанок студенти подарували ветеранам духм'яний бузок і тюльпани, – як справжній символ свята й перемоги.

Постать уславленого українського діяча, Великого Митрополита, єпископа Української Греко-Католицької Церкви Андрея Шептицького, зібрала у стінах наукової бібліотеки зацікавлених у відродженні національної духовності юнаків, дівчат, представників різних релігійних конфесій міста. Форма спілкування у вигляді пізнавального діалогу, фотодокументальних свідчень, жвавих обговорень, відкрила аудиторії ім'я Андрея Шептицького у новому, ще не дуже знаному широкому загалу, світлі. Як справжній патріот, благодійник, видатний релігійний діяч, Великий Митрополит завжди опікувався долями тих, хто потребував допомоги. Стійка державницька політика Андрея Шептицького дратувала керівні органи СРСР. Попри всі ці перепони, Митрополит Шептицький залишався для українського народу духовним світочем віри і великої любові. І на сьогодні його ім'я є свідченням жертвовної праці заради спасіння власного народу.

Студентська літературна студія «Крила», очолювана її незмінною натхненницею – В. Л. Штангеевою та письменниками Черкащини, й надалі вікриває широкому загалу нові літературні імена. Шліфується перо молодих пегасів і відточується слово вже більш досвідчених колег. В цікавій і

невимушеній атмосфері пізнають вершини поетичної майстерності користувачі бібліотеки.

Таким чином, заходи, які постійно проводить наукова бібліотека, надають можливість студентам, працівникам бібліотеки і всім бажаючим знайомитися з цікавими, талановитими особистостями нашого краю, відкривати нові, маловідомі імена. Допмагаючи нашому користувачеві знайти себе, стати гармонійно розвиненою, самодостатньою особистістю, бібліотекарі знаходяться в постійному творчому пошуку. Це вкотре доводить, що наукова бібліотека ім. М. Максимовича насправді є провідним духовним осередком ЧНУ ім. Б. Хмельницького.

Література

1. Цимбалюк С. Роль бібліотеки як інформаційного ресурсу у формуванні культури і духовності особистості / С. Я. Цимбалюк, Г. Л. Павленко // Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, освіти та культури : матеріали наук.-практ. конф., Севастополь, 7-10 жовтня 2013 року. – Севастополь, 2013. – С. 161-167.

2. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. Сутність національного виховання [Електронний ресурс] // Академічна гімназія Харківської міської ради : Web-сайт. – Ел. текст. дані. – Режим доступу: http://gymnasium45.edu.kh.ua/vihovna_robota/. – 22.02.2016.

Н. Ю. Силка,
бібліотекар 1-ї категорії
наукової бібліотеки ім. М. Максимовича

23 РОКИ НА СЛУЖБІ БІБЛІОТЕЧНІЙ СПРАВІ: СПОГАДИ ДИРЕКТОРА УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ КНИГОЗБІРНИ

Я була зарахована на посаду завідуючої бібліотеки Черкаського державного педагогічного інституту переводом із посади директора міської централізованої бібліотечної системи 17. 10. 1985 р.

На час мого приходу до бібліотеки ЧДП її книжковий фонд нараховував близько 400 тис. примірників книг та журналів. Штат – 30 осіб. Студенти та викладачі обслуговувалися на трьох абонементях, трьох читальних залах та двох бібліографічних кабінетах. Зусилля всього колективу було спрямовано на допомогу навчальному процесу та на виховну роботу серед студентства.

Відвідування бібліотеки у ті часи було надзвичайно інтенсивним. Біля кафедр видачі літератури постійно збиралися черги. Через таку перенавантаженість у бібліотекарів бракувало достатнього часу на роботу з фондами, гальмувався процес переведення книжкових фондів на нові таблиці ББК, які відповідали міжнародним стандартам.

Певний вихід було запропоновано на початку 1986 року через початок шифрування нових книжкових надходжень у відповідності до 4-х томних таблиць ББК для обласних бібліотек. З цією метою для відділів бібліотеки було розроблено і надруковано переводні таблиці.

Усю роботу з перешифрування книжкових фондів та каталогів доводилося вести паралельно з обслуговуванням читачів протягом декількох років.

Друге додаткове навантаження на колектив виникло через рік, коли згідно з розпорядженням ректора проф. Ф. Ф. Боєчка, у короткотерміновий період довелося перевозити абонемент філологічної літератури із

гуртожитку № 4 до гуртожитку № 5. Активну допомогу у цій справі надавали студенти факультету фізичного виховання.

Втретє форс-мажорна ситуація виникла 24 квітня 1990 року після пожежі в навчальному корпусі № 1. Згідно з рішенням ректорату бібліотеку з книжковим фондом сотні тисяч примірників, стелажі, меблі необхідно було перевезти та по-новому розмістити в корпусах на вулиці Воровського до 1 вересня 1990 року. У читальному залі на 175 місць розмістили книги центрального абонементу. Періодику попередніх років перевезли до великої аудиторії № 237 навчального корпусу № 3. Відділи комплектування, бібліографічний та кабінет завідуючої бібліотекою розмістили тимчасово у студентському гуртожитку № 5. У таких непристосованих умовах колектив бібліотеки пропрацював до літа 1991 року, після чого знову відбувся переїзд у новозбудований восьмиповерховий навчальний корпус, де було виділено 5 аудиторій під розміщення читального залу філологічної літератури, бібліографічного відділу та кабінету завідуючої бібліотекою.

Усі ці аудиторії довелося обставити новими меблями (стелажами, столами, стільцями, каталожними шафами).

Посаду директора я отримала лише у 1993 році.

Через 4 роки в аудиторії № 513 навчального корпусу № 1 було відкрито читальний зал історичної літератури і все повторилося знову: книги, меблі, каталоги тощо.

У 1995 році ЧДПІ набув статусу державного університету, з'явилися нові факультети, відповідно збільшилася і кількість читачів, книговидач, відвідувань у бібліотеці. Проаналізувавши кількісні показники роботи бібліотеки, я прийшла до висновку, що потрібно вирішувати питання про надання нашій бібліотеці 2-ї категорії з оплати праці. Писала доповідні записки ректорові, не раз ходила на особистий прийом, щоб переконати ректора видати відповідний наказ. Згодом бібліотекарі отримали новий статус.

На початку 2000 років назріла необхідність комп'ютеризації бібліотеки, але за ректора проф. Ф. Ф. Боєчка, вільних коштів не знаходилося. Лід зрушив, коли ректором став проф. А. І. Кузьмінський. Під час роботи на щорічній конференції бібліотекарів у м. Судак Автономної Республіки Крим, мені вдалося домовитися з розробниками бібліотечної комп'ютерної програми «ІРБІС» про придбання за півціни від її вартості. У червні 2002 року для бібліотеки ЧДУ було придбано повну версію «ІРБІС» і розпочався етап електронного каталогізування документів бібліотеки. Згодом, у липні 2002 року було створено відділ інформаційних технологій та автоматизації бібліотечних процесів.

На комп'ютерах комп'ютерного класу кафедри фізіології було введено 5800 назв документів (18750 примірників) нових надходжень та заведено перші літери А і Б карткового каталогу (ретроспектива).

Цього ж 2002 року ректорат вирішив перевести читальні зали з навчального корпусу № 1 до одноповерхової споруди (приміщення колишньої церковнопарафіяльної школи). Знову все пішло по новому колу: контроль за реконструкцією бібліотечного корпусу, придбання столів, стелажів, стільців, каталожних шаф, вентиляція, телефонізація, пожежна сигналізація тощо.

І все це завершилось у квітні 2003 року переїздом 3-х читальних залів, відділів бібліотеки, дирекції до відремонтованого та умебльованого бібліотечного корпусу.

Продовжувався і процес комп'ютеризації. Було придбано сервер, комп'ютери, принтери і ксерокси. З 2002 по 2008 рік було придбано 40 комп'ютерів: 27 для бібліотекарів та 13 для користувачів. Відповідно за цей період збільшився штат бібліотеки з 30 посад до 53. До штату було введено додатково 4 посади завідувачів відділами, 5 – завідувачів секторами, вчений секретар, фахівці інформаційних технологій, бібліотекарі.

Розпочався процес створення електронної бази журнальних статей та авторефератів дисертацій. Електронний каталог бібліотеки включав: каталог нових надходжень, реєстраційний каталог періодики, каталог аналітичного опису періодики та наукових збірників, каталог наукових робіт професорсько-викладацького складу ЧНУ, каталог законів та директивних матеріалів. Бібліотечний корпус було приєднано до мережі інтернет.

У 2003 році в студентському гуртожитку № 4 було звільнено кімнати під три читальні зали (природничих наук, економічних наук та авторефератів дисертацій) на 160 посадочних місць. У наступному 2004 році 250 квадратних метрів площі гуртожитку № 4 відремонтовано під абонемент художньої літератури та книгосховище абонементу. У 2005 році відкрито читальний зал № 5 періодичних видань у навчальному корпусі № 3 (Фото 1).

Видавнича діяльність бібліотеки розпочалася у 2003 році. Було налагоджено підготовку та оформлення покажчика нових надходжень літератури під назвою «Бібліотечний вісник», 1 раз у квартал виходила газета «Бібліотечні новини».

За ректорства проф. В. Т. Поліщука до штату бібліотеки було введено посаду вченого секретаря, в обов'язки якого у т. ч. входило створення бібліографічних покажчиків у серії «Бібліографія вчених ЧНУ». При моєму директорстві було надруковано 15 випусків таких покажчиків.

Вчений секретар писала наукові статті, готувала виступи. У т. ч. і за її допомоги, у вересні 2006 року разом із Міністерством освіти і науки України, Науковою бібліотекою імені М. Максимовича Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка на базі наукової бібліотеки ЧНУ було проведено нараду-семінар «Діяльність бібліотек вищих навчальних закладів з реалізації програм гуманізації та гуманітаризації освіти та науки». У роботі семінару взяли участь директори та керівний склад бібліотек ВНЗ Київської зони. Упродовж роботи семінару

було заслухано низку доповідей, наскрізна тема яких полягала у зростанні ролі бібліотек ВНЗ у процесі еволюційного розвитку освіти та науки, розбудові бібліотечної справи. Робота семінару-наради пройшла на високому рівні (Фото 2).

В останній рік моєї роботи на посаді директора довелося ремонтувати та умеблювати читальний зал психолого-педагогічного напрямку № 6, де за іронією долі, я сьогодні працюю (Фото 3).

У ювілейній книзі, виданій до 90-річчя ЧНУ ім. Б. Хмельницького моя діяльність помістилася у двох реченнях: «З 1985 р. до 2008 р. бібліотеку очолювала висококваліфікований спеціаліст Н. Ю. Силка. Бібліотека під час її керівництва, незважаючи на складності об'єктивного характеру, набула статусу наукової (2003) і опинилася за більшістю показників на провідних позиціях серед бібліотечних установ ВНЗ України».

Натомість, підводячи підсумок своєї діяльності на посаді директора наукової бібліотеки, а до того – завідувача бібліотеки, я з гордістю можу сказати, що мені за 30 років вдалося зберегти і примножити згуртований колектив висококваліфікованих бібліотекарів, перевести бібліотеку до другої групи з оплати праці, при мені бібліотека отримала статус наукової. Книжкові фонди бібліотеки було переведено на нові таблиці ББК, додатково облаштовано 5 читальних залів, 1 абонемент, книгосховище дублетної літератури, сховище авторефератів дисертацій. Для бібліотеки було придбано комп'ютерну бібліотечну програму «ІРБІС» і розпочався етап електронної каталогізації документів. За 6 років було придбано 40 комп'ютерів, сервер, принтери і ксерокси, проведено інтернет, вперше розпочато активну видавничу діяльність.

Фото 1.
Читальний зал
Періодичних видань № 5,
2005 р.

Фото 2.
Семінар-нарада
директорів бібліотек ВНЗ
«Діяльність бібліотек вищих
навчальних закладів з
реалізації програм
гуманізації та гуманітаризації
освіти та науки», вересень
2006 р.

Фото 3.
Читальний зал
Психолого-педагогічних
наук № 6, 2008 р.

Наукове видання

**Наукова бібліотека ім. М. Максимовича
в контексті історії й сьогодення
ЧНУ ім. Б. Хмельницького**

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЧЕРКАСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТУ
ІМ. Б. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО – 95:
ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ»**

СЕКЦІЯ № 4

Загальна редакція – *Г. М. Голиш*
Коректор – *Ю. А. Кажукало*
Верстання – *Н. Г. Конджарян*

Підписано до друку 7.06.2016 р.
Формат 64x90/16. Тираж 25 пр.
Видавець і виготівник наукова бібліотека ім. М. Максимовича
Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького
Адреса: вул. Університетська, 22, м. Черкаси, Україна, 18031
Тел.: (0472) 32-33-69, (0472) 35-52-29
e-mail: biblioteka@cdu.edu.ua